

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA RUSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Bakalářská práce

**CHARAKTERISTIKA POBALTSKÝCH STÁTŮ
– NOVÝCH ČLENŮ EU**

Knihovna JU - PF

3 1 1 5 1 7 2 2 1 2

Autorka: Jitka Petříková

Vedoucí práce: Jiří Korostenski, CSc.

Obor: Ruský jazyk a německý jazyk pro hospodářskou a obchodní sféru

Rok: 2006

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ODDĚLENÍ RUSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

20/406⁴⁴ J.K.

Charakteristika pobaltských států – nových členů EU

Oddělení ruského jazyka a literatury

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice

Cílem této bakalářské práce je seznámit čtenáře s vývojem pobaltských států - nových členů EU. Na pozadí historického kontextu a geografie pobaltských republik je nejpodstatnější část věnována situaci pobaltských republik před a po rozpadu SSSR.

Jádro práce tvoří popis vstupu pobaltských republik do EU, jejich vnitropolitická a ekonomická situace. Kromě jejich politického a ekonomického vývoje je také práce zaměřena na obchodní a ekonomickou spolupráci s Českou republikou. Pozornost je rovněž věnována vztahům pobaltských republik s Ruskem, Českou republikou a severskými státy, jak v oblasti politické, tak i kulturní.

Vedoucí práce: Jiří Korostenski, CSc.

The characteristics of the Baltic Countries – New members of the European Union

The Department of Russian Language and Literature

Pedagogical Faculty of South Bohemia University of České Budějovice

The aim of this paper is to give information about the development of the Baltic countries – the new members of the EU. At the beginning of the work historical context and geography of the Baltic countries is set out. The next part of the work deals with the situation in these countries before and after the collapse of the Soviet Union.

The heart of the work is made up by the description of the procedure of the accession to the EU, their home affairs and economical situation. Apart from the political and economical development this work is also focused on the business and economical cooperation with Czech Republic. Attention is paid also to the relationship between the Baltic countries and Russia, Czech Republic and Nordic countries in the area of politics as well as culture.

Leading of thesis: Jiří Korostenski, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Charakteristika pobaltských států – nových členů EU* vypracovala samostatně a použila pouze pramenů a odborné literatury, které uvádím v přiložené bibliografii.

podpis diplomantky

České Budějovice 23. 4. 06

Obsah

1. Úvod	1
2. Všeobecná charakteristika	2
2.1 Z historie Pobaltí	2
2.2 Zeměpisný přehled	4
2.2.1 Estonsko	4
2.2.2 Lotyšsko	6
2.2.3 Litva	8
3. Situace pobaltských republik před a po rozpadu SSSR	10
3.1 Postavení pobaltských republik před rozpadem SSSR	10
3.1.1 Nacistická a sovětská okupace	11
3.1.2 Hry o nezávislost	11
3.2 Postavení pobaltských republik v 90. letech	12
3.2.1 Meziválečný ročník 1991	13
4. Přístup pobaltských republik do EU	15
4.1.1 Litva	15
4.1.2 Lotyšsko	16
5.1 Česko-litvská kulturní vztahy	20
5.2 Spolupráce Lotyšska a České republiky	21
5.2.1 Česko-lotyšské kulturní styky	21
5.2.2 Spolupráce kulturních institucí	22
5.2.3 Krajina	23
5.2.4 Polníková spolupráce	23
5.2.5 Spolupráce měst	24
5.3 Vztahy mezi Estonskem a Českou republikou	25
5.4 Shrnutí	26

Poděkování

Děkuji panu Jiřímu Korostenskému, CSc. za jeho odborné vedení, konzultace a pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Zvláštní poděkování patří řediteli Milevského muzea panu Vladimíru Šindelářovi.

Obsah

1. Úvod	1
2. Všeobecná charakteristika	2
2.1 Z historie Pobaltí	2
2.2 Zeměpisný přehled	4
2.2.1 Estonsko	4
2.2.2 Lotyšsko	6
2.2.3 Litva	8
3. Situace pobaltských republik před a po rozpadu SSSR	10
3.1 Postavení pobaltských republik před rozpadem SSSR	10
3.1.1 Nacistická a sovětská okupace	10
3.1.2 Boj za nezávislost	11
3.2 Postavení pobaltských republik v 90. letech	12
3.2.1 Nezávislost po roce 1991	13
4. Na cestě do Evropy	15
4.1 Vstup pobaltských republik do EU	15
4.1.1 Litva	15
4.1.2 Lotyšsko	16
4.1.3 Estonsko	17
5. Vztahy pobaltských republik s Českou republikou	19
5.1 Naše kontakty s Litvou v minulosti a přítomnosti	19
5.1.1 Česko-litevské kulturní vztahy	20
5.2 Spolupráce Lotyšska a České republiky	21
5.2.1 Česko-lotyšské kulturní styky	21
5.2.2 Spolupráce kulturních institucí	22
5.2.3 Krajané	23
5.2.4 Politická spolupráce	23
5.2.5 Spolupráce měst	24
5.3 Vztahy mezi Estonskem a Českou republikou	25
5.4 Shrnutí	26

6. Vztahy pobaltských republik na mezinárodní úrovni	27
6.1 Na počátku vzájemné spolupráce Ruska a pobaltských republik	27
6.1.1 Komunikace Litvy a Ruska	27
6.1.2 Lotyšsko a ruská komunita	28
6.1.3 Soužití Estonců a ruské menšiny	28
6.2 Pobaltí a severské státy	30
7. Spolupráce pobaltských republik	32
7.1 Spolupráce pobaltských států od roku 1988	32
7.2 Spolupráce v oblasti školství a kultury	33
8. Vnitropolitická charakteristika	34
8.1 Litva	34
8.1.1 O politickém systému	34
8.1.2 Politické strany v Litvě	34
8.1.3 Hlava státu	35
8.2 Lotyšsko	36
8.2.1 Politické zřízení Lotyšska	36
8.2.2 Parlamentní politické strany v Lotyšsku	36
8.2.3 Prezident	37
8.3 Estonsko	38
8.3.1 Politická struktura	38
8.3.2 Přehled politických stran v Estonsku	38
8.3.3 Představitel státu	39
9. Hospodářství	40
9.1 Litva	40
9.2 Lotyšsko	41
9.3 Estonsko	42
9.4 Ekonomická a obchodní spolupráce Pobaltí s ČR	43
9.4.1 Český vývoz do pobaltských zemí	46
10. Závěr	47
11. Seznam použité literatury a pramenů	
12. Přílohy	

1. Úvod

Při výběru tématu bakalářské práce sehrál velkou roli můj osobní zájem o pobaltské země, a také to, že vůči nim existuje v České republice ještě pořád mnoho předsudků. Myslím, že máme mnohdy sklon se domnívat, že tyto republiky mají přinejmenším vzájemně velmi podobnou kulturu a historii, že se potýkají se stejnými vnitropolitickými problémy a že sledují identickou zahraniční politiku. To by však byl pohled příliš zjednodušený. Cílem této práce je tedy poopravit naše představy a pokusit se představit pobaltské republiky v pravém světle. Důvodem našich zkreslených představ je zejména nedostatek informací o těchto státech a malý zájem sdělovacích prostředků o tamní dění politické i kulturní.

Druhá kapitola přiblíží minulost pobaltských států. Popíše základní geografické údaje novodobých pobaltských republik. Třetí kapitola je věnována situaci pobaltských republik před rozpadem SSSR a po něm. Je zde také zmíněna nacistická a sovětská okupace a s ní spojený boj o nezávislost. Tato kapitola popisuje také situaci po získání nezávislosti pobaltských republik v roce 1991.

Kapitoly 4 - 7, které popisují vstup pobaltských zemí do EU a vztahy pobaltských republik jak na vnitrostátní, tak i mezinárodní úrovni, (pobaltsko-české, pobaltsko-ruské vztahy) tvoří jádro práce. Kromě popisu začlenění pobaltských republik do EU, výsledků referend a hlasování, je v páté kapitole věnována pozornost pobaltsko-českým vztahům, jak na úrovni historické, kulturní, tak i politické.

V šesté kapitole přichází na řadu popis pobaltsko-ruských vztahů od historického vývoje až po současnost. Následující kapitola se zabývá vztahy pobaltských republik s jejich severskými sousedy (Finsko, Švédsko, Norsko, Dánsko).

Poslední kapitoly 8 - 9 obsahují popis vnitropolitické a ekonomické situace, 8. kapitola podává základní informace o politickém systému, vládě a politických stranách a v oblasti ekonomiky věnuje 9. kapitola pozornost dynamicky se rozvíjícímu pobaltskému zahraničnímu obchodu a vnitřní ekonomické situaci.

2. Všeobecná charakteristika

2.1. Z historie Pobaltí

Estonsko bylo osídleno původním ugrofinským obyvatelstvem (Eesti, lat. *Aesti*). V polovině 9. století se na jihu usazují baltské kmeny (příbuzné slovanským) – Lotyšši, Litevci, Latgalové, Zemgalové, Kuronci. Jižní oblasti země byly domovem germánských kmenů – tzv. Prusů.

Od 9. století začíná expanze Vikingů (Normanů) a ve 12. století byla část území dnešního Estonska pod nadvládou Kyjevské Rusi a jejich nástupnických států – především Novgorodského knížectví.

Ve 13. století docházelo ke vpádům německých křižáckých vojsk (Řád mečových rytířů, Řád německých rytířů), které zde vytvořily své státy – Livonský řád (odtud dlouholetý název oblasti Lotyšska a jižního Estonska Livonsko). Severní polovina dnešního Estonska patřila v letech 1238-1346 Dánsku. S tímto obdobím je spojena migrace německé, především zemědělské šlechty a měšťanstva, která zde vydržela až do 1. světové války. Ve 13. století měli němečtí rytíři tradiční podporu i českého krále (1255 – založení Königsbergu Přemyslem Otakarem II.). Jejich centrem se stal hrad Malbork. Roku 1240 došlo ke sjednocení litevských kmenů v jedno Litevské velkoknížectví.

V průběhu 13. a 14. století ovládla Litva velké území mezi Baltským a Černým mořem. Největší rozmach tohoto posledního pohanského evropského státu připadá na první polovinu 14. století, kdy kníže Gediminas dobyl na Zlaté hordě větší část ukrajinských stepí – Kyjev, Černigov, Smolensk, Polock, Halič, Volyň. V roce 1380 vymřel rod Piastovců a na uprázdněný trůn vstoupil rod Jagello, který se v roce 1385 nechal pokřtít. Tím vznikla polsko-litevská personální unie. Významnou událostí byla v roce 1410 bitva u Grunwaldu, která znamenala porážku Řádu německých rytířů.¹

V druhé polovině 16. století moc Řádu německých rytířů v Pobaltí zeslábla a na jejich pozice se začalo tlačit carské Rusko. Když na carský trůn nastoupil Alexandr III., zahájil rusifikaci a rozsáhlé akce proti estonsky mluvícím obyvatelům. Byly stavěny četné pravoslavné katedrály a kostely, zavedena ruská policie a soudnictví a od roku 1887 se ruština stala úřední řečí.

---

¹ tzv. bitva evropských národů – na obou stranách bojovalo např. mnoho Čechů

V průběhu 16. století se do Pobaltí rozšiřovalo i piastovské Polsko a nová severoevropská velmoc - Švédsko. V Livonských válkách (1558-1583) byl Řád německých rytířů poražen a jeho území rozděleno mezi obě velmoci (Livonsko se stalo polské a severní Estonsko připadlo Švédsku).

Litva byla od roku 1386 spojena personální unií s Polskem – rodem Jagello. Roku 1569 byla pod tlakem rozpínajícího se Ruska a slábnoucí Litvy podepsána tzv. Lublinská unie o sjednocení polského a litevského státu (Rzeczpospolita).

V 17. století Polsko ustupuje ze své pozice baltské velmoci – zejména po prohraných válkách se Švédskem (1600-1629) bylo nuceno odstoupit Livonsko a v polovině 17. století Švédsko ovládlo celý prostor severního Pobaltí, včetně ostrovů Hiiumaa a Saremaa.

V 18. století se do regionu začalo tlačit Rusko a po rusko-švédských válkách za Petra I. carské Rusko získalo natrvalo území bývalého švédského panství v Pobaltí – Nystadským mírem v roce 1721 bylo připojeno celé Livonsko, v rámci trojího dělení Polska Rusko získalo i Latgalsko a Kuronsko, tj. centrální a jižní Lotyšsko, a také Litvu (1795), jejíž část (tzv. východní Prusko) si rozdělilo s Pruskem.

Devatenácté století je počátkem národního obrození v pobaltských zemích (vzorem bylo tehdejší vyspělé české národní obrození). Nejprve to však byli němečtí statkáři a německá inteligence, kdo se začal zajímat o rolníky, kterým vládli (Kreutzwaldi).

Akt vyhlášení nezávislého Lotyšska 18.
listopadu 1918
(<http://www.li.lv/old/cz/ruskou>)

Vrcholem bylo vyhlášení nezávislosti všech pobaltských zemí v roce 1918, které byly uznány

po několika vlnách okupací a válek s Německem a Ruskem. Krátce zde byly vyhlášeny sovětské republiky, ale do roku 1919 byly sovětské armády vytlačeny. Estonsko a Lotyšsko vytvořily poměrně kompaktní území, zatímco Litva byla státem, na jehož části si činily nárok

okolní velmoci – Polsko v roce 1919 obsadilo Vilnius a okolí, zatímco Německo nárokovalo sporné území Klajpedy (Memel). V roce 1939 byla tato část předána zpět Německu a v souladu s paktem Molotov-Ribbentrop z roku 1939 byly všechny pobaltské státy sovětizovány a zabrány. Než však byl sovětský režim definitivně nastolen, Německo napadlo SSSR a Pobaltí bylo okupováno wehrmachtem. Po novém

osvobození ze strany sovětské armády byly všechny státy definitivně připojeny k SSSR. Po celou dobu SSSR však Pobaltí představovalo v rámci Sovětského svazu jakousi odlišnou a pro ostatní sovětské občany mírně cizí oblast.

Na konci 80. let, kdy se atmosféra v zemi začala poněkud uvolňovat, vzniklo velmi silné nacionalistické křídlo, které vystoupilo s požadavky na odtržení. Zvláště se tato tendence objevila od srpna 1989, kdy byly zveřejněny tajné dodatky paktu Molotov-Ribbentrop. V roce 1990 vyhlásila nejprve Litva (krvavé události ve Vilnius) a později i Lotyšsko a Estonsko nezávislost, která byla ze strany SSSR uznána v následujícím roce.

2.2. Zeměpisný přehled

Název Baltské státy nebo Baltské země (případně též Pobaltí nebo Baltikum) dnes označuje tři země v severovýchodní Evropě na východním pobřeží Baltského moře (od severu k jihu): Estonsko, Lotyšsko a Litva (někdy též Litevsko)

Tyto tři státy mají kromě polohy společnou především historii, provázanou mnohými kulturními a ekonomickými svazky. Jistou podobnost, tři vodorovné pruhy, mají i jejich vlajky. Někdy se k nim také připočítává ruská Kaliningradská oblast² s městem Kaliningrad, vklíněná mezi Litvu a Polsko.

2.2.1 Estonsko, Estonská republika (Eesti Vabariik)

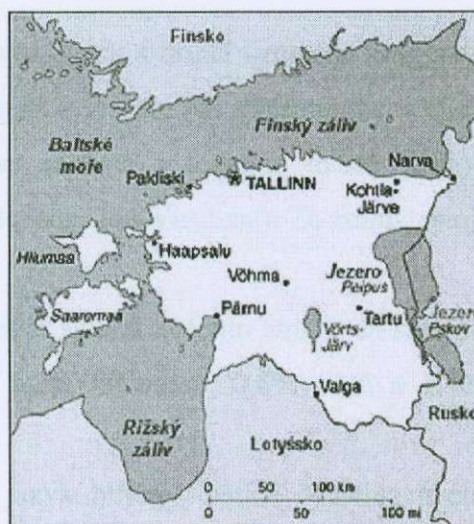
Počet obyvatel: 1 341 664

Hlavní město:

Tallinn (427 000 ob.)

Estonsko ležící v Severní Evropě je nejsevernější z pobaltských zemí. Od Finska ho na severu dělí zhruba 80 km široký Finský záliv. Na západě se nachází Baltské moře. Suchozemskou hranici má Estonsko na východě

² Kaliningradská oblast – zbytkové území východního Pruska

s Ruskem, ovšem převážná část této hranice prochází rozlehlým Čudským jezerem. Nejdelší suchozemská hranice je na jihu s Lotyšskem.

Estonsko leží na východním pobřeží Baltského moře (estonsky Läänemeri) v severozápadní části Východoevropské roviny mezi 57,3° a 59,5° severní šířky a 21,5° a 28,1° východní délky. Průměrná nadmořská výška činí pouhých 50 m n. m. Nejvyšším bodem země je Suur Munamägi na jihozápadě (318 m).

Území Estonska je rozděleno na 15 krajů (maakond), které jsou děleny na místní samosprávné jednotky (vald). Hlavním městem je Tallinn (396 000 obyvatel), druhým nejvýznamnějším je univerzitní město Tartu (101 000 obyvatel), dále Narva (67 000), Kohtla-Järve (46 000), Pärnu (44 000).

Zásoby země jsou velmi omezené, hospodářsky využita jsou pouze ložiska ropných břidlic a vápence. 47% rozlohy země pokrývají lesy. V Estonsku se nachází více než 1 400 jezer a značné množství močálů, rašelinišť a bažin. Většina jezer je poměrně malá, avšak největší Čudské jezero (estonsky Peipsi järv) ležící na východě země, zabírá úctyhodných 3 555 km². Pobřeží dlouhé 3 794 km je značně členité, s řadou zálivů, zátok a průlivů. Počet ostrovů a ostrůvků se odhaduje na 1 500, přičemž dva největší z nich – Saaremaa a Hiiumaa – tvoří dokonce samostatné kraje.

Podnebí je mírné, i když poněkud chladnější než v Česku, se čtyřmi přibližně stejně dlouhými ročními obdobími. Průměrná teplota se pohybuje od 16,3°C na ostrovech do 17,1°C ve vnitrozemí v červenci, který je nejteplejším měsícem, a od -3,5°C na ostrovech do -7,6°C ve vnitrozemí v únoru, což je nejchladnější měsíc. Průměrný srážkový úhrn je 568 mm ročně, přičemž nejvíce srážek spadne v pozdním létě.

Etničtí Estonci tvoří téměř 70% obyvatelstva. První a druhá generace imigrantů z různých částí bývalého Sovětského svazu, zejména z Ruska, pak představuje většinu ze zbývajících 30%. Rusky hovořící menšina se nachází v hlavním městě Tallinu a v průmyslových oblastech na severovýchodě Estonska (Ida-Virumaa). Za zmínku stojí i nepočetná finská menšina.

Podle sčítání lidu z roku 2003 se obyvatelstvo skládá z těchto etnických skupin: 68,4% Estonců, 25,7% Rusů, 2,1% Ukrajinců, 1,2% Bělorusů, 0,8% Finů a 1,7% ostatních.

Úředním jazykem je estonština, uralský jazyk blízký finštině. Ruština nemá status úřední řeči, ale většina lidí v věku 30-70 let jí alespoň rozumí, neboť byla

povinným jazykem ve školách v době okupace Sovětským svazem. Mladší lidé většinou mluví dobře anglicky.

Estonci jsou z velké většiny ateisté a vliv církví je poměrně malý. Převládajícím náboženstvím etnických Estonců je křesťanství, představované luteránskou evangelickou církví. Většina věřících patřících k ruské menšině se hlásí k ruské pravoslavné církvi.

V současnosti se k různým církvím hlásí 31% dospělého obyvatelstva, přičemž rozdělení je následující: 15% estonská luteránská evangelická církev, 14% pravoslavná církev, 0,5% baptistická církev a 0,5% římskokatolická církev. Přítomné jsou i další menší protestantské církve, židé a novodobí pohané vyznávající pradávného estonského boha Taaru.

Estonsko je členem OSN (od 17. 9. 1991), EU (od 1. 5. 2004), NATO (od 2. 4. 2004), UNESCO, WTO (Světová obchodní organizace), IMF (Mezinárodní měnový fond), ILO (Mezinárodní organizace práce), WHO (Světová zdravotnická organizace), Rady Evropy OBSE a EAPC. Zavedení eura je plánováno na 1. leden 2007.

Estonská národní měna je estonská koruna (EEK, estonsky: kroon), 1 estonská koruna se skládá ze 100 centů (estonsky:cents). Fixní vazba na 1 euro je 15,6466 EEK.

2.2.2 Lotyšsko, Lotyšská republika (Latvijas Republika)

Počet obyvatel: 2 385 000

Hlavní

město:

Riga

(810 000 ob.)

Lotyšsko, Latvija,

je prostřední ze tří

pobaltských zemí. Hraničí s Litvou (délka hranic 588 km) na jihu, s Běloruskem (167 km) na jihovýchodě, s Ruskem (282 km) na východě a s Estonskem (343 km) na severu.

Povrch Lotyšska tvoří převážně nížina. Nejvyšším bodem je vrch Gaizinkalns ve Vidzemských pahorcích s nadmořskou výškou 311 metrů. Pobřeží je málo členité,

s širokým Rižským zálivem. Lotyšskem teče přes 12 000 řek (největší jsou Daugava, Lielupe, Gauja a Venta. V zemi se nachází přes 3000 ledovcových jezer, 6% plochy pokrývají bažiny. Značná část (údaje kolísají mezi 41 až 46%) lotyšského území je pokryta borovicovými a smíšenými lesy.

Území Lotyšska je rozděleno na 552 samosprávných obcí, 26 okresů, 7 velkých měst. Hlavním městem je Riga (k 1.1. 2005 zde žilo 729 250 obyvatel), dalšími většími městy jsou Daugavpils (109 421), Liepāja (86 011), Jelgava (65 996), Jūrmala (55 571), Ventspils (43 993) a Rēzekne (36 598).

Nerostné suroviny jsou nevýznamné. Těží se zde pouze suroviny pro stavebnictví (sádrovec, vápenec, jíl, kámen, štěrk a písek). Podle předběžných výzkumů jsou v západní části Lotyšska a v Baltském moři nevelké zásoby ropy. Dalším přírodním zdrojem je rašelina.

Podnebí je oceánské, mírných šířek s narůstající kontinentalitou směrem na východ. Průměrné teploty jsou v lednu při pobřeží -2°C , na východě až -7°C . V červenci se teploty pohybují mezi $16-18^{\circ}\text{C}$.

Asi 58% obyvatel Lotyšska jsou etničtí Lotyši. Významná je menšina tvořená Rusy (cca 30%), zhruba polovina z nich však nemá lotyšské občanství, nemůže volit a je pod značným tlakem ze strany úřadů, aby Lotyšsko opustila. Většina z nich to však odmítá a Rusko se k této možnosti také staví odmítavě. Další národnostní menšiny tvoří Bělorusové, Ukrajinci, Poláci a Litevci. Ve městech žije zhruba 70% populace, na venkově 30%.

Oficiálním jazykem v Lotyšsku je lotyština, která je mateřským jazykem pro 59% obyvatel. Lotyština patří do takzvaných baltských jazyků, což je větev indoevropské jazykové rodiny. Baltské jazyky jsou blízké slovanským jazykům (tzv. baltoslovanská jednota.). Lotyština patří spolu s Litevštinou do tzv. severní skupiny. Spisovná podoba tohoto jazyka se vyvinula ze středolotyšského dialektu. Na západě a východě země se mluví jazykem s poněkud odlišným dialektem. Při své gramatické reformě převzala Lotyština z češtiny čárky a háčky. Druhým nejrozšířenějším jazykem je ruština, kterou ovládá střední a starší generace. Mladší generace a pracovníci veřejné správy, státních orgánů a institucí, služeb a oblasti cestovního ruchu v čím dál větší míře ovládají angličtinu, méně je používána němčina a další světové jazyky.

V zemi neexistuje žádné výrazně dominantní náboženství. Největší zastoupení (čísla se vztahují k roku 2003) mají luteráni (cca 556 000), následují římskí katolíci

(430 000) a pravoslavní (350 000). Od dob reformačního hnutí v 16. století hraje luteránská církev v Lotyšsku vedoucí roli.

Pro Lotyšsko je prioritním zahraničně-politickým cílem upevnění mezinárodního postavení země. Lotyšsko se stalo v roce 1999 členem NATO a 1. května 2004 vstoupilo do EU. Vede jednání o vstupu do OECD a rozvíjí spolupráci se severskými zeměmi (nejbližšími partnery jsou Švédsko a Dánsko) a s ostatními dvěma baltskými republikami. Důležité pro politickou i hospodářskou stabilitu zůstávají ne zcela urovnané vztahy s Ruskem. Kontakty se středoevropskými zeměmi se prohlubují postupně, kromě Polska má Lotyšsko nejintenzivnější vztahy s ČR.

Lotyšsko je členem mnoha mezinárodních organizací: OSN (od 17. 9. 1991), UNESCO, UNCTAD, WHO, WIPO, OBSE, EMK, RE, Rady států Baltského moře, ECOSOC (od 31. 10. 1996), WTO (10. 2. 1999) a dalších.

Lotyšská národní měna je lat (LVL; lotyšsky: lats), 1 lat se skládá ze 100 santímů (lotyšsky: santīms). Lotyšská měna zůstala silná a pevná od svého zavedení v roce 1993. Stabilita latu je výsledkem pokrytí národní měny zásobou zlata a valut a vhodných finančních investic. V souvislosti s lotyšskými snahami o vstup do eurozóny je lotyšská národní měna lat od 1. ledna 2005 svázána k euru, a to kurzem 0,702804 LVL za 1 EUR.

2.2.3 Litva, Litevská republika (Lietuvos Respublika)

Počet obyvatel: 3 475 600

Hlavní město: Vilnius

(553 370 ob.)

Litva je nejjihnější a největší ze tří pobaltských zemí. Hraničí s Lotyšskem (délka hranic 588 km) na severu, s Běloruskem (660 km) na jihovýchodě, s Polskem (103 km) a ruskou Kaliningradskou oblastí (273 km) na jihozápadě. Litevské pobřeží měří 91 km.

Povrch Litvy tvoří převážně rovina, průměrná nadmořská výška činí 99 m n. m. Nejvyšším místem je vrch Juozapines Kalnas (Hora Josefova) s výškou 293,6 m n. m.,

který se nachází na jihovýchodě Litvy. Největší řekou je Nemunas, pramenící v Bělorusku. Litvě patří i severní část známé Kurské kopy, úzkého písčitého poloostrova vyčníhajícího z Kaliningradské oblasti.

Území Litvy je rozděleno na 10 oblastí (krajů) - Alytus, Kaunas, Klajpeda, Mariampole, Panevėžys, Šiauliai, Taurage, Telšiai, Utena a Vilnius se 60 administrativními celky (43 regionů, 9 městských a 8 místních samospráv). Dalšími velkými městy jsou Kaunas (378 900), Klajpeda (162 900), Šiauliai (133 800) a Panevėžys (119 700).

Nerostné zdroje jsou málo významné, těží se zde jen vápenec a rašelina. V Litvě se pěstují obilniny (zejména krmné: ječmen, pšenice), brambory, cukrová řepa, len a zelenina. Podnebí je přímořské, k východu přibývá kontinentalita. V lednu jsou průměrné teploty -4°C , v červenci 17°C .

Litva má typické kontinentální podnebí, díky němuž jsou léta příjemně teplá. Zato zima, která trvá od listopadu do poloviny března, může být ledová a plná hlubokého sněhu. Průměrná roční teplota v Litvě činí $8,7^{\circ}\text{C}$. Stejně jako u nás prší po celý rok, ale nejtěžší deště přicházejí v srpnu. Roční úhrn srážek ve Vilniusu činí 550 mm.

Obyvatelstvo představují 83,5% Litevci, 6,7% Poláci, 6,3% Rusové, 1,2% Bělorusové, 0,7% Ukrajinci, 0,1% Židé.

Úředním jazykem je litevština. Dalšími nejrozšířenějšími jazyky jsou ruština, polština a angličtina. Podle Eurobarometru z roku 2005 rusky dosud umí mluvit 79% obyvatelstva, 26% lidí mluví anglicky a 17% Litevců mluví polsky, 90% Litevců mluví kromě svého mateřského jazyka ještě dalším cizím jazykem. Tím se zařadila Litva v Evropě mezi země, kde je vysoké procento znalosti cizích jazyků. Náboženství je římskokatolické (75%), jsou zde menšiny protestantů a pravoslavných.

Litva je členem OSN (od 17. 9. 1991), OBSE (od roku 1991), RADY EVROPY, NATO a EU. Na summitu NATO v listopadu 2002 byla Litva přizvána do této obranné aliance. Dnem 2. 4. 2004 se Litva stala řádným členem. Žádost o vstup do EU podala Litva v prosinci 1994. Asociační dohoda byla podepsána v červnu roku 1995 a vstoupila v platnost 1. 2. 1998. Litva oficiálně započala rozhovory o členství v polovině února 2000. Plné členství v EU je od 1. 5. 2004.

Litevská národní měna je litevský lit (LTL, litevsky: litas), 1 litevský lit se skládá ze 100 centů (litevsky: centas). Fixní vazba na 1 euro je 3,45 LTL.

3. Situace pobaltských republik před a po rozpadu SSSR

3.1 Postavení pobaltských republik před rozpadem SSSR

3.1.1 Nacistická a sovětská okupace

Po zahájení druhé světové války podepsaly pobaltské státy v září 1939 pod nátlakem Sovětského svazu tzv. *Pakt o pomoci*, v němž se zavázaly k poskytnutí strategických míst Rudé armádě. Ve stejné době byli z Hitlerova rozhodnutí přesídleni Němci žijící v Pobaltí do Německa. Do konce roku 1939 z Lotyšska odešlo 50 tisíc Němců.

V červnu 1940 obsadil SSSR pobaltské republiky. Nově vzniklé parlamenty odsouhlasily připojení svých zemí k SSSR a v srpnu 1940 se tak pobaltské státy staly sovětskými republikami. Řada politických odpůrců (včetně dosavadních ministrů), ale i úředníků, vojáků a policistů byla prohlášena za kontrarevoluční a nepřátelské živly a zatčena nebo deportována do východních částí SSSR. Některým se podařilo utéci do zahraničí, kde se podíleli na zformování exilových vlád.

V červnu 1941 Německo porušilo podepsaný *Molotov-Ribbentropův pakt* a napadlo Sovětský svaz. V důsledku toho došlo ještě během léta téhož roku k obsazení celého Pobaltí nacisty, kteří byli po roku sovětského útlaku vítáni jako osvoboditelé.

Za nacistické okupace docházelo především k likvidaci židovské populace v Pobaltí (v Lotyšsku žili Židé hlavně v Rize a ve větších městech Kurzeme). Mnoho Židů (nejen pobaltských) zemřelo v nově zakládaných koncentračních táborech (např. lotyšský *Salaspils*). Na likvidaci židovské populace se podílely i domácí nacistické organizace a kolaboranti.

Během roku 1944 získává SSSR všechny tři pobaltské státy zpět. Riga byla obsazena v říjnu. Tím však byla nacistická okupace pouze nahrazena sovětskou, protože SSSR nevrátil pobaltským státům nezávislost. Ze tří malých zemí se tak znovu staly sovětské socialistické republiky. Některé části Lotyšska (Pytalovo-Abrene) a Estonska (Pečory-Petseri a Ivangorod-Jaanilinn) byly přičleněny k Ruské SFSR a dodnes patří Rusku. Protisovětský boj osamocených pobaltských partyzánů, nazývaných „lesní bratři“ (v Lotyšsku *mežabrāļi*), však probíhal ještě 10 let po nastolení komunistického režimu. Poslední litevský partyzán byl dokonce zabit až roku 1965.

V letech 1947-49 byl zahájen proces násilné kolektivizace zemědělství. Současně nastupovaly další procesy typické pro sovětské hospodářství: industrializace, preferování těžkého průmyslu, centrálně plánovaná ekonomika, umělé kurzy vůči zahraničním měnám a zanedbávání stavu životního prostředí. Přes tyto skutečnosti se hospodářství pobaltských států po celou dobu sovětské okupace drželo v rámci SSSR na špičce.

Do Pobaltí byly přistěhovány ruské rodiny, aby byly klíčové vedoucí pozice pokud možno v rukou Rusů a aby pobaltské národy splynuly s ruským. Během sovětské éry přišlo do Pobaltí (zejména do Lotyšska) například 200 tisíc sovětských vojáků s rodinami. Ještě horší bylo přesídlování obyvatel opačným směrem, tzn. Estonců, Lotyšů a Litevců do jiných částí SSSR. Státisíce osob, které byly proti režimu, byly deportovány na Sibiř, kde jich mnoho tragicky zahynulo. Například jen v roce 1949 bylo deportováno 50 tisíc Estonců, 40 tisíc Lotyšů a 80 tisíc Litevců. Deportace běžně probíhaly tak, že rodina byla v noci náhle probuzena milicemi a bez vysvětlení odvedena do vlaku. V důsledku masových přesunů obyvatelstva tvořili Rusové na konci 80. let celou třetinu obyvatel Lotyšska.

Docházelo také k potlačování domácích jazyků. Místní obyvatelstvo bylo nuceno učit se rusky, zatímco přicházející Rusové se pobaltské jazyky učili velmi sporadicky. Porušování mohlo probíhat snáze v Lotyšsku a Litvě, protože oba baltské jazyky jsou ruštině vzdáleně příbuzné. I zde však byla rusifikace relativně málo úspěšná.

Určité zlepšení poměrů nastalo roku 1953 po smrti J. V. Stalina. Komunistické strany Litvy, Lotyšska a Estonska získaly větší vliv, hospodářství se částečně vymanilo z kontroly Moskvy. Někteří deportovaní obyvatelé se směli vrátit do svých domovů, byli však pod neustálým dohledem policie.

V 60. letech byly poměry znovu utuženy, Pobaltí se opět dostalo pod plnou centrální kontrolu. Ta začala v souvislosti s perestrojkou slábnout teprve v 80. letech, kdy začal boj za nezávislost Pobaltí.

3.1.2 Boj za nezávislost

První protesty proti režimu se začaly objevovat v 70. letech. Roku 1972 spáchal na protest proti sovětské nadvládě sebevraždu devatenáctiletý student Romas Kalanta a stal se tak jakýmsi litevským Janem Palachem. Na konci 70. a během 80. let

následovala řada dalších protestů (demonstrace, tajné vyvěšování národních vlajek, protestní dopisy sovětským představitelům i západním zemím).

Po nástupu Michaila Gorbačova a zahájení perestrojky protesty zesílily. Hnutí a organizace, které dříve požadovaly pouze autonomii na Moskvě, nyní prosazovaly úplné osamostatnění pobaltských zemí. Z těchto organizací se postupně vyvinula celonárodní hnutí (tzv. lidové fronty), která koordinovala úsilí o nezávislost. Dne 23. 8. 1989 si obyvatelé Litvy, Lotyšska a Estonska (celkem 2 miliony lidí, tzn. téměř 30% veškerého obyvatelstva) připomenuli 50. výročí podpisu Molotov-Ribbentropova paktu tím, že vytvořili řadu táhnoucí se po 600 km dlouhé silnici Tallinn-Riga-Vilnius a na několik minut se chytli za ruce. Demonstrovali tím svou odvahu, soudržnost a schopnost zorganizovat další akce. Tato událost vešla do dějin jako „*baltská cesta*“ (v lotyštině *baltu ceļš*).³

Úsilí pobaltských států o nezávislost bylo od května 1989 koordinováno v rámci Baltského shromáždění, složeného ze zástupců tří lidových front. Vyhlášení nezávislosti pobaltských států Moskva dlouho neuznávala. Sovětské vedení v čele s Michaiilem Gorbačovem bylo ochotno připustit autonomii, ale ne nezávislost. Teprve po moskevském pokusu o státní převrat, který se odehrál v srpnu 1991, se situace pro SSSR stala natolik neudržitelnou, že nezávislost Pobaltí byla konečně potvrzena. Dne 22. srpna 1991 uznává suverenitu pobaltských států Island jako první stát na světě (nezávislost Litvy uznal již v únoru 1991), 6. září je nezávislost potvrzena i ze strany rozpadajícího se SSSR.

3.2 Postavení pobaltských republik v 90. letech

Na začátku devadesátých let byly pro vstup do EU pobaltské republiky velmi nadšeni. Vstup do Evropské unie byl důležitou součástí sloganu „návrat do Evropy“, který proklamovaly všechny státy bývalého sovětského bloku. Východoevropské země se po hospodářské stagnaci socialistické ekonomiky vydaly na nelehkou cestu hospodářské transformace, doprovázenou tíživými sociálními dopady. Přitažlivým magnetem pro ně byla především stabilita a hospodářská prosperita severní a západní Evropy. Úvahy pobaltských států o vstupu do EU v sobě ale měly zakotvenou ještě

---

³ zdroj: <http://www.li.lv/old/cz/ruskou> - Lotyšský institut - je nezisková organizace (státní společnost s ručením omezeným) určená k šíření znalostí o Lotyšsku v zahraničí; připravuje publikace o rozmanitých aspektech Lotyšska v různých jazycích.

jednu dimenzi, která vyplývala z jejich specifických podmínek a historické zkušenosti. V roce 1991 se rozpadl Sovětský svaz a Litva, Estonsko a Lotyšsko obnovily nezávislost, což ještě před pár lety považovaly pobaltské republiky za nemožné. Rychlý rozpad SSSR nebyl schopen předpovědět žádný z renomovaných sovětologů.

V polovině devadesátých let se zastavil hospodářský propad pobaltských států a jejich ekonomika začala růst. Hospodářský růst přerušily negativní důsledky ruské krize v roce 1998. Přestože největším obchodním partnerem pobaltských států byla již tehdy Evropská unie, poukázala tato krize na křehkost rozvíjejících se ekonomik a na přetrvávající závislost na vývoji v Rusku. To se týkalo v první řadě litevského a lotyšského obchodu, ale i Estonska, které se od ruského trhu odpoutalo nejvíce. Po překonání krize v roce 1999 se pobaltské republiky opět začaly ekonomicky rozvíjet. I přes skutečně úctyhodné ekonomické výsledky, které zvedly sebevědomí společnosti, však pobaltské státy výši HDP zatím zůstávají v dolní části žebříčku uchazečů o členství v EU. Přesto například Estonsko již na začátku století převyšovalo výši hrubého domácího produktu na hlavu Polsko. Obavy z poklesu hospodářské dynamiky (po roce 1999 se roční přírůstek HDP pohyboval kolem 5 – 7%) po vstupu do EU tvořily základ argumentace odpůrců Unie.

Masové demonstrace za obnovu nezávislosti
Lotyšska na začátku roku 1991

3.2.1 Nezávislost po roce 1991

Po počátečních ekonomických potížích, spojených s omezením obchodních styků s Ruskem, se stala transformace estonského, lotyšského i litevského hospodářství dynamickou.

Po poklesu HDP až o 60% se znovu objevil jeho růst, ač např. Litva prožila na přelomu let 1995 a 1996 měnovou krizi poté, co se v potížích ocitly dvě největší komerční banky.

Obdobné bankovní krize předtím proběhly i v Lotyšsku a Estonsku. I přesto však lze prohlásit transformaci litevského, a zejména lotyšského a estonského hospodářství v rámci postsovětských států za velmi úspěšnou.

Mladé republiky se koncem 90. let staly vážnými kandidáty na rozšíření EU. Jednání o přistoupení k EU zahájilo v roce 1998 Estonsko a o rok později Lotyšsko

a Litva. Završena byla v květnu 2004 vstupem všech tří zemí do Evropské unie. Ještě důležitější než vstup do EU je pro pobaltské státy členství v NATO. Litva, Lotyšsko i Estonsko vstoupily do NATO rovněž v roce 2004.

Vedle úspěšného hospodářského růstu přinesl rok 2002 završení dvou zásadních dlouhodobých cílů pobaltských států. V listopadu na pražském summitu NATO byly pobaltské státy přizvány do Severoatlantické aliance a na prosincovém zasedání Evropské rady v Kodani obdržely po uzavření posledních vyjednávacích kapitol pozvánku do Evropské unie.

Zdroj: www.stormfront.org
Litva se vydává na cestu zpět do Evropy:
demonstrace za nezávislost, Vilnius 1990.

4. Na cestě do Evropy

4.1 Vstup pobaltských republik do EU

4.1.1 Litva

EU uznala nezávislost Litvy 27. srpna 1991. Oficiální žádost o přijetí do EU předložila Litva 8. prosince 1995 a 15. února 2000 zahájila jednání o vstupu do unie.

Jako první se referendum o vstupu do Evropské unie uskutečnilo v Litvě, které proběhlo ve dnech 10.-11. května 2003. Referenda se muselo zúčastnit více než 50% voličů, aby bylo platné. Nízká volební účast by byla těžkou ranou pro litevské politiky, kteří byli v podpoře Evropské unie jednotní. Zpočátku byla volební účast mizivá a zdálo se, že referendum skončí debaklem kvůli nezájmu občanů. Po váhavém sobotním začátku hlasování (volební účast jen 23,01%) nabralo na obrátkách v neděli, kdy se počet voličů výrazně zvýšil.

Hlasování se nakonec zúčastnilo 63,3% oprávněných voličů (v přepočtu celkem 2.631.252 voličů), přičemž pro členství Litvy v EU se vyslovila naprostá většina z nich: 91,04% hlasů bylo pro vstup a jen 8,96% bylo proti. Podpora vstupu do EU byla tedy v Litvě nejvyšší z pobaltských států.⁴

Průběh referenda potvrdil rozdíly mezi volebními okresy, které souvisejí s jejich etnickou strukturou. Nejvyšší účast byla v Kaunasu a okolí a ve Falanze. Slabší účast s větším podílem negativních hlasů byla naopak zaznamenána spíše v národnostně smíšených oblastech na východě Litvy.

V Litvě nestála koncentrovaná opozice proti členství v EU. Proti vystupovala jen malá okrajová nacionalistická uskupení, která se obávala ztráty národní identity a litevští zemědělci, kteří se obávali ztráty konkurenceschopnosti se západní Evropou.

V litevském hlavním městě Vilniusu se slavilo celou nedělní noc až do pondělního rána – k vidění byly ohňostroje, barevné balónky, teklo šampaňské. Litva se podle svých slov vrací do Evropy, kam patří.

---

⁴ zdroj: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=726>

4.1.2 Lotyšsko

Referendum v Lotyšsku proběhlo 20. září 2003 a voličská účast i jeho výsledek bezesporu překvapily.

Lotyšská ústava vyžaduje pro platnost referenda účast nadpoloviční většiny oprávněných voličů. Lotyšsko, nejslabší stát z uchazečů o členství v Evropské unii, by v případě negativního výsledku referenda zůstalo osamocené. Vláda proto počítala s opakováním referenda po uplynutí zákonné lhůty.

Hlasování se zúčastnilo 72,53% oprávněných občanů a 67% z nich se vyslovilo pro připojení k Evropské unii, proti bylo 32,4%.⁵

Na rozdíl od sousedního Estonska, kde většina tamních Rusů hlasovala pro vstup do Unie, se lotyšští Rusové, kteří tvoří zhruba 30% lotyšské populace, převážně vyslovili proti členství v EU. Uvědomili si, že posunutí evropské hranice zkomplikuje cestování do Ruska. Také sociálně slabší skupiny obyvatelstva se obávaly vstupu Lotyšska do EU. Jednalo se především o zemědělce a důchodce, kteří tvoří čtvrtinu lotyšského obyvatelstva a obávají se růstu životních nákladů. Zemědělství nehraje v lotyšském hospodářství větší roli, ale skepsi zemědělců přijímaly i jiné sociální skupiny.

Naopak pro vstup do EU se vyslovili pragmatičtí, mladší a vzdělanější Rusové, protože vstup do EU byl pro tuto vrstvu obyvatelstva nadějí spojenou s rozšířením pracovních příležitostí, trhu, uplatněním Lotyšska jako spojovacího článku EU a Ruska, ale také viděli lepší možnost prosazení svých národnostních požadavků v oblasti mezinárodní spolupráce.

Přestože vláda vynaložila na kampaň nemalé prostředky (přes jeden milion latů - asi 49 milionů Kč), nesplnila svůj úkol. Kampaň zdůrazňovala zejména ekonomické výhody členství v EU a větší záruky v oblasti bezpečnosti, avšak média kritizovala špatnou informovanost občanů, proto obavy vlády z bojkotu a ztroskotání referenda se zdály být poměrně reálné.

⁵ zdroj: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=726>

4.1.3 Estonsko

Kampaň před referendem vyzývala k „návratu země do Evropy“

O vstupu Estonska do EU bylo rozhodnuto již na konci roku 1997. Přestože V Estonsku, které v devadesátých letech zažilo nejúspěšnější ekonomický vývoj z pobaltských států, měli odpůrci členství v EU poměrně silné ekonomické argumenty, protože se obávali poklesu dynamiky hospodářského růstu.

Referendum se uskutečnilo 14. září 2003, v zahraničí bylo možné hlasovat již před tímto termínem. Bylo tak druhým referendem, které se v Estonsku po obnovení nezávislosti konalo. Na rozdíl od Litvy a Lotyšska nebyla jeho platnost podmíněna padesátiprocentní volební účastí. K urnám přišlo 64,06% z 867.714 oprávněných voličů, z nichž 67 % hlasovalo pro vstup do EU a 33% se vyslovila proti vstupu.⁶

Většina hlavních politických stran vstup podpořila a přímo se angažovala ve volební kampani. Nejednoznačný zůstal postoj opoziční Strany středu⁷, kterou otázka referenda rozdělila 9. srpna na sjezdu v Tartu na tři části. Největší část delegátů (341) vstup do EU odmítla, 235 delegátů vyjádřilo členství podporu a zbytek (227) navrhol, že sjezd se spokojí s výzvou, aby se občané referenda zúčastnili. Osm bývalých ministrů Strany středu pak v reakci na odmítavé stanovisko většiny delegátů sjezdu vydalo prohlášení, kterým vstup Estonska do EU jasně podpořili.

Hlasování potvrdilo stejně jako v Lotyšsku výraznou národnostní diferenciaci. V severovýchodní části Estonska Ida-Virumaa účast dosáhla 55,91%, pro EU se vyslovilo 57% hlasujících. V Narvě, nejdůležitějším městě regionu, tvoří Estonci sotva desetinu obyvatelstva, jednoznačně mu dominuje devadesátiprocentní ruská většina. Druhá nejnižší podpora byla v jihovýchodní části země, Vorumaa (58,27%). Nejvyšší volební účast byla v hlavním městě Tallinnu (69%), nejvyšší podporu členství

⁶ zdroj: <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=726>

⁷ Strana středu s dvaceti osmi poslanci v parlamentu je největší opoziční strana. Lze ji charakterizovat jako středolevé uskupení. Tuto největší politickou stranu volí i značná část ruských voličů.

v Evropské unii vyjádřili voliči v univerzitním městě Tartu (72,56%) a v okolí hlavního města Tallinnu Harjuma (69,86%).

Vládní kampaň byla zaměřena na podnikatele, studenty a důchodce.

Velmi přesně zachytil podstatu referenda výrok **Doc. PhDr. Luboše Švece⁸**, CSc:

„Obrazně řečeno, referenda o vstupu do EU potvrdila, že Litevci, Estonci a Lotyšši nastoupili s konečnou platností do evropského vlaku. Voliči svými hlasy uzavřeli epizodu cesty z postsovětského prostoru a nastoupili do symbolického západního vlaku. Nezastírali však určité pochybnosti o kvalitě kupé, která obsadí, o rychlosti jízdy a konečné stanici. Obava z ponechání tří malých zemí na osamocené zastávce šedé zóny hrála v kampani značnou úlohu. Referenda prokázala vzájemnou regionální solidaritu pobaltských států, zpochybněnou během „dostihů“ o nejrychlejší členství během druhé poloviny devadesátých let. Těžko si však v jejich situaci představit jinou reálnou variantu, zvláště v porovnání s jejich výchozími pozicemi. Nechat ujet evropský vlak a zůstat stranou evropského integračního procesu by pro malé pobaltské státy znamenalo zpochybnění rozhodného prozápadního integračního kurzu, který nastoupily, aby se dostaly z tehdy nestabilního a problematického postsovětského prostoru.“

⁸ **Doc. PhDr. Luboš Švec**, CSc. je historik. Působí na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK. Specializuje se na moderní dějiny středovýchodní Evropy, zejména pobaltských zemí.

5. Vztahy pobaltských republik s Českou republikou

5.1 Naše kontakty s Litvou v minulosti a přítomnosti

První diplomatické vztahy byly navázány ve 14. stol. mezi českým králem Karlem IV. a litevským velkoknížetem Vytautasem. Česká vojska se zúčastnila bitvy u Grunwaldu, Vytautasovi byla dokonce českými pány nabídnuta královská koruna. V r. 1397 bylo pod záštitou Jana Husa založena litevská kolej při Univerzitě Karlově. Jeroným Pražský navštívil Litvu v r. 1413, Jan Amos Komenský v r. 1644. Když členové Jednoty bratrské museli po Bílé hoře navždy opustit vlast, našli útočiště na dvoře kalvinského knížete Jana Radvily (Jonas Radvila). Komenský měl vliv na pedagogické metody v bratrské škole ve Vilniusu.

Ve dvacátých letech 15. století za husitských válek byl kandidátem umírněných husitů litevský kníže a český zemský správce ZIKMUND KORYBUTOVIČ⁹ (+ 1. 9. 1435). Poté co roku 1420 odmítl Zikmund Lucemburský korunu, nabídli ji o rok později především husité z Prahy litevskému knížeti Vitoldovi. Velkokníže nejprve vyslal do Čech svého příbuzného Zikmunda Korybutoviče jako svého náměstka, protože si nebyl zcela jist poměry v husitských Čechách. Korybut, jak byl u nás nazýván, přijel roku 1422 v čele oddílu 5 000 ozbrojenců nejprve na Moravu, kde byl u Olomouce poražen. Poté ale dobyl Uničov a dal svolat do Čáslavi sněm, na kterém byl přijat za zemského správce. O rok později byl však Vitoldem povolán zpět. Když se v Polsku a Litvě sbíraly oddíly proti husitům, začal rovněž svolávat své krajany do zbraně, ale na podporu Čechů, a v jejich čele se vrátil roku 1424 do Prahy. Přispěl k usmíření pražanů se Žižkou a byl znovu přijat za zemského správce. Prosadit jeho kandidaturu na český trůn však už bylo obtížnější. Na jaře roku 1427 vyvolal v Praze převrat, protože začal usilovat o smíření s papežem a zapletl se do intrik proti Rokycanovi. Při převratu byl zatčen a držen ve vězení v severních Čechách. Jeho přívrženci se pokusili ovládnout v září Prahu, ale neuspěli. Korybut byl pak propuštěn a odvezen za zemskou hranici. Působil na Moravě a ve Slezsku, kde se stal tábořským hejtmánem v Gliwici. Účastnil se také bitvy u Domažlic, poté se však zklamán vrátil

---

⁹ <http://www.libri.cz/databaze/kdo18/list.php?od=z&start=1>

do rodné Litvy, kde po smrti Vitolda (1430) nastalo období zmatků. Padl v polsko-litevské válce.

V roce 1922 po navázání diplomatických vztahů mezi Československem a Litvou přijela do Prahy litevská vojenská delegace pod vedením generála Zenkevičiuse. Od té doby na Vysoké škole válečné studovali litevští důstojníci: gen. Kazys Ladyga, gen. Povilas Plechavičius, gen. Petras Kubiliunas a další.

Dnes úspěšně spolupracují města Vilnius - Praha, Kaunas – Brno, Třeboň - Utena, Prachatice - Ignalina, Havířov - Mažeikiai, Nepomuk – Anykščiai, Krnov – Telšiai, Bruntál - Plungė, Františkovy Lázně - Druskininkai, Tábor – Alytus a Kretinga – Jeseník.

Litva je důležitým partnerem České republiky se stabilně největším ekonomickým obrátem z pobaltských zemí. Pokračuje rozvoj vzájemné spolupráce ve všech oblastech – politické, ekonomické a vojenské, tradičně dobrá je spolupráce v oblasti kulturní. Český zastupitelský úřad ve Vilniusu úspěšně plnil v období dvou let (9/2000 - 8/2002) funkci Kontaktního velvyslanectví NATO v Litvě. ČR a Litva se v roce 2004 staly členskými zeměmi EU, Litva vstoupila ve stejném roce do NATO. Obě tyto události otvírají nové možnosti a nové formy spolupráce mezi oběma zeměmi.

Diplomatické styky mezi Litvou a ČSFR byly navázány dne 9.9. 1991 po obnovení litevské nezávislosti.

5.1.1 Česko-litevské kulturní vztahy

Jako jedna z raných ukávek překladu do litevštiny byla objevena píseň Jana Husa. Také čeští obrozenci se zajímali o litevskou kulturu. F. L. Čelakovský se naučil litevsky a v roce 1827 přeložil a vydal sborník litevských národních písní, P. J. Šafařík vydal v roce 1835 lituanistickou studii. Litevské národní obrození čerpalo ideje z českých zkušeností.

A. Dvořák napsal hudbu pro sborové zpěvy na základě litevských národních písní (1890). Koncem 19. století se na výuce varhanní hudby v Rokiškis podílel Rudolf Liehmann - jeho tatínek byl učitelem A. Dvořáka. Z. Fibich byl v roce 1873 učitelem zpěvu ve Vilniusu a složil 20 skladeb. Jako dirigent působil ve Vilniusu i Václav Suk. Když v roce 1905 přišel do Prahy k benediktinům v Emauzích litevský hudebník

Č. Sasnauskas studovat gregoriánský chorál, poznal zemi, odkud tato nejstarší hudba přišla do Litvy s příchodem sv. Vojtěcha (10. století). V meziválečném období si litevští hudebníci oblíbili Prahu a čeští Litvu: dirigent Smetáček řídil orchestr v Litvě, působil zde houslista Josef Laichner a čelista Karel Pravoslav Sádlo.

Na Univerzitě Karlově v Praze a na Masarykové univerzitě v Brně lze studovat baltistiku, včetně litevského jazyka a literatury. Od roku 1995 se vyučuje český jazyk a literatura na Vilniuské univerzitě. Fungují společenské organizace: Česko-litevská společnost v Praze a Litevsko-česká ve Vilniusu.

5.2 Spolupráce mezi Lotyšskem a Českou Republikou

Československo uznalo nezávislý lotyšský stát dne 5. ledna 1922, kdy byly také navázány vzájemné diplomatické styky. Od roku 1931 do začátku roku 1939 v Praze působilo lotyšské vyslanectví (v letech 1922-1927 konzulát, v letech 1928-1930 generální konzulát), které ukončilo činnost po nacistické okupaci Československa. Česká a Slovenská Federativní Republika obnovila diplomatické styky s Lotyšskem dne 9. září 1991. Diplomatické styky mezi Lotyšskem a Českou republikou byly navázány dne 1. ledna 1993.

Od 22. srpna 2001 zastupuje Lotyšsko v České republice mimořádná a zplnomocněná velvyslankyně Iveta Šulca. Mimořádný a zplnomocněný velvyslanec České Republiky Jan Finferle je akreditován v Lotyšsku od 14. října 2003.

5.2.1 Česko-lotyšské kulturní styky

Úzký vztah lotyšské a české kultury se odvíjí už od 1. poloviny 18. století, kdy ve Vidzemsku začalo působit hnutí následníků Komenského Jednoty bratrské. Dokladem vzájemných vztahů za národního obrození je báseň Jurise Alunánse *Nevis slinkojot un pústot* z roku 1859, která byla zhudebněna a stala se druhou lotyšskou hymnou. Její původní autor byl dlouho neznámý. Ve dvacátých letech 20. století se prokázalo, že jím byl F. L. Čelakovský. Atis Kronvalds doporučil roku 1874 reformu pravopisu podle českého vzoru. Od konce 19. století se lotyšským jazykem a písněmi dainami zabýval jazykovědec Josef Zubatý, pozdější prezident České akademie věd a předseda Česko-lotyšské společnosti.

V letech 1918-20 bránily československé legie spolu s lotyšskými střelci (Trojický pluk, 1918-1920) sibiřskou magistrálu proti bolševikům. Odráželi s nimi útoky bolševiků na cestě přes celou Sibiř do Vladivostoku, z něhož se pak vraceli do svých zemí. Tato spolupráce je zaznamenána např. v literárních dílech Pavla Finka *Osvobozená země* (1928) a *Za severním sluncem* (1931).

K nebyvalé kulturní spolupráci docházelo ve 20. a 30. letech. Českou literaturu překládala M. Grimmová - přeložila a vydala antologii české poezie (1932) a prózy (1934) a napsala také knihu vzpomínek na Československo (1933). Byla též spoluautorkou jediného česko-lotyšského slovníku (1988). Nejpopulárnější české literární dílo v Lotyšsku je román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka*, který vyšel lotyšsky osmkrát. Švejk se také objevil v lotyšských divadlech a v loutkovém divadle. Dalšími nejznámějšími českými spisovateli v Lotyšsku jsou Karel Čapek a Milan Kundera. V Československu byl nejznámější Jánis Rainis, který se zajímal o českou kulturu, navštívil Prahu a dopisoval si s Bezručem.

Zásluhou profesora Radegasta Parolka byl v roce 1990 na Filozofické fakultě Karlovy univerzity založen obor lotyšský jazyk a literatura. Díky překladatelské činnosti Vojtěcha Gaji a Radegasta Parolka se s lotyšskou literaturou seznamuje i česká kulturní veřejnost.

5.2.3 Spolupráce kulturních institucí

Od roku 1997 se úspěšně rozvíjí úzká spolupráce mezi pracovníky lotyšských a českých muzeí a památek. Čeští odborníci se účastní restaurování a rekonstrukce hradu v Bausce. V souvislosti s historií Kuronského vévodství probíhá spolupráce několika českých kulturních institucí s muzeem na zámku v Rundále. V roce 2000 zámek v Ratibořicích uspořádal výstavu o rundálském zámku u příležitosti 200. výročí úmrtí posledního kuronského vévody Petra Birona. Zámek v Ratibořicích pravidelně pořádá výstavy o Lotyšsku. V rámci Dnů Lotyšska se v únoru roku 2001 v Brně konal seminář o Kuronském vévodství a vazbách vévody Petra Birona na české země.

Spolupracují také Filologická fakulta Lotyšské univerzity a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, kde se vzájemně vyučuje jazyk druhé země. Pořádají se pravidelné výměny studentů.

Díky aktivní činnosti Národního filmového centra Lotyšska se rozšiřuje spolupráce v oblasti kinematografie - lotyšská strana využívá české filmové laboratoře, na lotyšském filmovém festivalu Arsenāls se promítaly české filmy, lotyšské filmy se pravidelně účastní českých filmových festivalů Febiofest, One World, Tourfilm aj. Od roku 2002 jsou do programu Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech zařazovány lotyšské celovečerní filmy.

Ve spolupráci s Národním divadlem v Praze se v roce 2005 uskutečnilo v říšské Národní opeře osm představení Janáčkovy opery "Její pastorkyňa". Představení bylo nastudováno v režii ředitele Opery ND Jiřího Nekvasila, pod taktovkou dirigenta Jaroslava Kyzlinka, o scénu a kostýmy se postaral ředitel ND Daniel Dvořák.

5.2.4 Krajané

V Lotyšsku čeští krajané prakticky nežijí. Jedná se pouze o několik osob, které nejsou organizovány v žádných krajských sdruženích.

V Rize nicméně existují dvě sdružení přátel České republiky. Je to jednak Lotyšsko-česká asociace spolupráce, která vyvíjí aktivity v oblasti poznávacích zájezdů do ČR a zajišťování účasti folklórních souborů na festivalech obou zemí. Druhým sdružením je Lotyšsko-česká společnost, která má spíše akademické zaměření. V České republice působí také lotyšské krajské sdružení LAČUS (Sdružení Lotyšů v Česku a na Slovensku).

5.2.5 Politická spolupráce

Česká republika je významným partnerem Lotyšska v regionu střední Evropy. Vztahy mezi oběma státy jsou velmi dobré, intenzivní a mnohostranné. Svědčí o tom pravidelné výměny návštěv na vysoké úrovni a aktivní kontakty mezi ministerstvy zahraničních věcí, ministerstvy dalších rezortů, místními samosprávami i nevládními organizacemi obou států. Obě země spojuje také podobný pohled na model evropské bezpečnosti a stability, přičemž jejich účast v EU a NATO otevírá nové možnosti pro další prohloubení vzájemných mezistátních vztahů. Úspěšná spolupráce Lotyšska a České republiky na cestě Lotyšska do NATO a partnerství ve vstupních procesech EU jsou výraznými příklady vynikajících vztahů obou států v posledních letech. Česká republika vždy aktivně podporovala integraci Lotyšska do NATO. Úspěšně se rozvíjí

spolupráce ve vojenskopolitické oblasti, lotyšští studenti získávají nejvyšší vojenské vzdělání na Vojenské akademii v Brně.

Neoddělitelnou součástí politického dialogu mezi Lotyšskem a Českou republikou jsou meziparlamentní kontakty. Probíhá trvalý dialog mezi parlamenty obou zemí o otázkách EU a bezpečnostní politiky. V Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR byla v prosinci roku 2002 vytvořena parlamentní skupina spolupráce mezi Českou republikou a pobaltskými státy, kterou vede poslanec za Občanskou demokratickou stranu Milan Cabrnok. Skupinu tvoří 12 poslanců a 4 pozorovatelé.

Mezi nejvýznamnějšími dvoustrannými aktivitami je třeba uvést pracovní návštěvu prezidentky Lotyšské republiky V. Vīķe - Freibergy v České republice v květnu roku 2002, kdy se konalo společné setkání tří pobaltských prezidentů s českým prezidentem V. Havlem. Při této příležitosti byla znovu potvrzena principiální podpora České republiky úsilí pobaltských států o vstup do NATO a byl zdůrazněn význam solidarity malých států v dnešní Evropě. V listopadu roku 2002 se delegace vedená prezidentkou Lotyšské republiky zúčastnila historického summitu NATO v Praze, kde Lotyšsko obdrželo pozvání ke vstupu do NATO.

V dubnu roku 2003 Českou republiku oficiálně navštívila ministryně zahraničních věcí S. Kalniete. V rámci této návštěvy proběhla jednání o otázkách bezpečnostní politiky a budoucnosti Evropy. Během návštěvy byl otevřen honorární konzulát Lotyšské republiky v Brně. V září roku 2003, v předvečer referenda o vstupu do EU, se v Lotyšsku konala pracovní návštěva předsedy vlády České republiky V. Špidly. Ta výrazně demonstrovala českou podporu Lotyšsku. Během návštěvy se předseda vlády V. Špidla ve městě Dobele zúčastnil diskuse o aspektech vstupu do EU. V listopadu roku 2003 do České republiky přijel na pracovní návštěvu místopředseda vlády Lotyšské republiky A. Šlesers, aby se seznámil s českou zkušeností při podpoře exportu a získávání investic a také s rozvojem technologických a průmyslových parků.

5.2.6 Spolupráce měst

Spolupráce mezi městy obou zemí se realizuje zejména na úrovni hlavních měst. Město Riga poskytlo Praze finanční dar ve výši 50.000 € jako příspěvek na odstraňování následků povodní v roce 2002.

Ve dnech 19.- 24. 5. navštívila lotyšské město Strenči 20ti členná delegace městečka Rosice u Brna. Sešla se zde se svými lotyšskými partnery a podepsala dohodu o spolupráci mezi městy. Tato partnerská dohoda je navíc třístranná: do spolupráce je zapojeno i italské město Lainate, ležící nedaleko Milána. Co se týče dalších měst, je patrný zájem o spolupráci na lotyšské straně, zatímco z české strany dosud neexistuje adekvátní odezva.

5.3 Vztahy mezi Estonskem a Českou republikou

K významnějším událostem mezi Estonskem a Českou republikou patří diplomatické vztahy, které byly navázány 9. září 1991. Od této doby se rozvíjí spolupráce ve všech oblastech, a to jak v oblasti politické a ekonomické, tak i v oblasti kulturní. Na politické scéně jsou vztahy intenzivní a mnohostranné. Za velmi aktivní lze označit kontakty mezi ministerstvy zahraničí a ministerstvy dalších rezortů (např. ministerstvo obrany, ministerstvo školství). Jako příklad lze uvést návštěvu ministra zahraničí ČR Josefa Zielence v Estonsku, která se uskutečnila v září 1993. O pět let později bylo v dubnu otevřeno velvyslanectví Estonské republiky v Praze, které bylo spojeno s návštěvou estonského ministra zahraničí T. H. Ilvese. Jako důkaz stále se rozvíjejících vztahů je možno uvést otevření honorárního konzulátu ČR v Tallinnu náměstkem ministra zahraničních věcí ČR Martinem Paloušem v květnu 1999. Honorární konzulkou se stala Küllike Tohver. V lednu 2001 navštívil Estonsko také český premiér Miloš Zeman. V průběhu návštěvy jednal s estonskými politiky o možných dodávkách tramvají, trolejbusů, energetických investičních celků a podzvukových letounů L-159.

K jedné z nejvýznamnějších návštěv patří státní návštěva prezidenta Estonské republiky Lennarta Meriho v Praze. Dne 31. května 2000 převzal ve Vlasteneckém sále Karolina estonský prezident pamětní medaili Univerzity Karlovy. Rektor UK Ivan Wilhelm při této slavnostní příležitosti zdůraznil, že medaile je výrazem úcty nejen k prezidentovi, ale i k estonskému lidu. Univerzita uděluje pamětní medaili s otiskem pečeti ze zakládací listiny vysokého učení osobnostem, které se zasloužily o rozvoj vědy, vzdělanosti a akademických svobod. Děkan Filozofické fakulty UK Petr Kolář zdůraznil: *„Meri je významnou kulturní postavou Estonska, která díky svému těžkému osudu - vyhnanství na Sibiři a politickému útlaku po dokončení vysokoškolských studií - získala bohaté životní zkušenosti. Ty pak Meri zúročil jako spisovatel, dramatik,*

překladatel a organizátor výzkumných cest po někdejších Sovětském svazu.“ V roce 2002 navštívil Prahu také nový prezident Estonska Arnold Rüütel.

Oba státy se také vzájemně podporovaly na cestě do NATO a EU. Svědčí o tom návštěva estonského premiéra Siima Kallase a ministryně zahraničních věcí Kristiiny Ojuland (11. listopadu 2002) v Praze v rámci summitu do NATO.

Česká republika uzavírá také mnoho bilaterálních smluv¹⁰ s Estonskem. Jednou z nejdůležitějších se stala Dohoda o zrušení vízové povinnosti, podepsaná 24. 9. 1993. Od tohoto dne občané České republiky nepotřebují při vstupu do Estonska vízum a počínaje 1. 5. 2004 Estonsko uznává kromě cestovních pasů i občanské průkazy českých občanů. Jedná se o všechny typy občanských průkazů, které byly vydávány od roku 1993, tzn. od vzniku České republiky. Estonsko uznává také zápisy dětí bez vlastních dokladů v pasech rodičů, které dosud neuznávalo.

Intenzivně se také rozvíjejí kulturní vztahy. V Praze působí Česko-estonský klub pod vedením ing. Antonína Drábka, CSc. Jednou z významných kulturních akcí se stal v prosinci 2004 Filmový festival temných nocí v Tallinu. Zahájení 8. ročníku se tradičně zúčastnily vůdčí osobnosti politického a kulturního života včetně prezidenta Estonska a členů diplomatického sboru. Festival byl letos poprvé soutěžní. Hlavní cenu získal film *Skiso* (Kazachstán-Rusko, režie Guka Omarova). Film *Horem pádem* získal 3. místo v žebříčku filmových kritiků, který zveřejnil nejčtenější estonský deník *Postimees*. Potěšitelné je, že na festivalu se každým rokem rozšiřuje sekce českých filmů. Kromě snímku *Horem pádem* se představily filmy *Český sen*, *Želary* a *Nuda v Brně*.

5.4 Shrnutí

V roce 2000 byl zaznamenán další nárůst zájmu pobaltských republik o spolupráci s Českou republikou v oblasti kultury. Vzhledem k tomu, že všechny tři státy nenavázaly vůči České republice na smluvní základnu bývalého Sovětského svazu, vyvstává nutnost vybudovat smluvní základnu zcela novou. Nejintenzivnější vztahy probíhaly v roce 2000 s Lotyšskem. Několikrát se v České republice za podpory Ministerstva kultury ČR představilo tradiční lotyšské textilní umění. Velmi intenzivní spolupráce s pobaltskými státy probíhá v oblasti literatury a knihoven. Úsilí o další mapování možné spolupráce s pobaltskými státy zůstává cílem i pro další období.

---

¹⁰ bilaterální smlouva = smlouva se vzájemnými závazky pro obě smluvní strany

6. Vztahy pobaltských republik na mezinárodní úrovni

6.1 Na počátku vzájemné spolupráce Ruska a pobaltských republik

Utváření nových vztahů bývalých sovětských republik k Rusku jako nástupci SSSR nebylo a není jednoduché. Na počátku 90. let, kdy se samostatná zahraniční politika pobaltských zemí začala teprve formovat, byla jejich pozice vůči Rusku ještě ztížena tím, že právě tyto státy se na rozpadu Sovětského svazu aktivně podílely.

Pokud jde o současné vztahy pobaltských států k Rusku, je na tom Litva ve srovnání s Lotyšskem či Estonskem nepochybně nejlépe. Za mnohé vděčí své liberální politice vůči občanům ruské národnosti a už samotné skutečnosti, že se na jejím území nachází jen zhruba 8procentní ruská menšina. Otázka ruských občanů žijících v bývalých republikách SSSR je totiž pro Rusko velmi citlivou záležitostí. Tím, že Litva zvolila po obnovení své samostatnosti tzv. nulovou variantu ohledně získání litevského občanství (mohl o něj požádat prakticky každý, kdo v zemi trvale přebýval), předešla té nevraživosti z ruské strany, která se nevyhnula Lotyšsku a Estonsku.

6.1.1 Komunikace Litvy a Ruska

Lze říci, že současné vztahy mezi Ruskem a Litvou jsou po deseti letech od rozpadu SSSR na vcelku dobré úrovni, a to navzdory tomu, že se oba státy politicky neorientují stejným směrem. Obě země spolu normálně komunikují a v rámci daných možností se vyvíjí i jejich ekonomicko-hospodářská spolupráce.

Základ novodobým litevsko-ruským vztahům položila smlouva z roku 1991, kterou podepsali tehdejší ruský prezident Boris Jelcin a litevský vůdce Vytautas Landsbergis. Dokument byl podepsán 29. července 1991, tedy ještě před rozpadem Sovětského svazu a dokonce i předtím, než SSSR formálně uznala nezávislost pobaltských států.

Smlouva má platnost deset let a předpokládá se, že bude automaticky prodlužována, pokud k ní nebudou připomínky. Neomezenou platnost má pak první článek smlouvy, v němž si obě strany navzájem uznávají svou nezávislost a mj. se zavazují k tomu, že se vůči svému partnerovi zdrží použití síly.

Důkazem příznivě se rozvíjejících rusko-litevských vztahů se stala návštěva litevského prezidenta Valdase Adamkuse v Rusku, kde se mimo jiné setkal se svým ruským protějškem Vladimírem Putinem. Tato návštěva vykonaná ve dnech 29.-31. března 2001, byla v pořadí druhou schůzkou prezidentů obou zemí (během té první byla v roce 1997 podepsána již zmíněná smlouva o hranicích) a byla nakonec ruskou i litevskou stranou hodnocena jako úspěšná.

6.1.2 Lotyšsko a ruská komunita

Také v oblasti mezilidských vztahů je nutné zohlednit odlišnosti mezi ruskou a lotyšskou mentalitou. I když se rozdíly u mladších generací pomalu stírají a vzájemná komunikace se stává bezproblémovou, u starší generace Lotyšů lze příležitostně pozorovat určitý negativní vztah k ruské komunitě žijící v Lotyšsku.

Hlavním problémem zůstává neznalost lotyštiny u ruské populace, zejména neochota se lotyšsky naučit, zároveň mladá lotyšská generace již ruštinu ve škole povinnou nemá a rozumí jí tedy spíše pasivně. V této souvislosti vypadá paradoxně, že místní televizní kanály vysílají filmy vesměs se simultánním překladem do lotyštiny a s ruskými titulky, v kinech běží filmy s titulky v obou jazycích.

6.1.3 Soužití Estonců a menšinových Rusů

Přestože se v Estonsku dnešních dnů neodehrávají žádné významné střety mezi hlavními národnostními skupinami, nelze tvrdit, že soužití většinových Estonců a menšinových Rusů, kteří tvoří necelých 30% obyvatel Estonska, je zcela bezproblémové.¹¹ Až do roku 1996 však ruští obyvatelé neměli státní občanství a volební právo. Pod tlakem EU Estonsko svůj postoj k Rusům změnilo a ti dnes jsou zcela rovnoprávními občany své země. Přestože se vláda snaží o překonání vzájemné nedůvěry mezi hlavními skupinami obyvatel, jsou její snahy komplikovány řadou důležitých skutečností.

Jedním z hlavních problémů je složitá společná historie. Ostatní národy byly pod ruskou nadvládou vládců po dlouhá desetiletí utlačovány. Rusifikace začala již v 18. století, ale nejsilnější tlak na Estonce působil po druhé světové válce, kdy se

---

¹¹ http://www.i-ru.cz/clanky_print.asp?id=1253

do nově industrializovaného Estonska přistěhoval velký počet ruských dělníků. Útlak však nebyl pouze jednostranný. Během dvacátých a třicátých let 20. století, tedy v době estonské samostatnosti, nastával tlak na ruské obyvatele Estonska. Estonci pro změnu velice těžce nesli obsazení a útlak jejich země Rudou armádou na začátku druhé světové války, a proto s radostí vítali německou fašistickou armádu jako svého osvoboditele od ruské nadvlády. Výsledkem ovšem bylo, že estonský národ byl na území Ruska považován za přívržence Německa, což vedlo k tomu, že opět Pobaltí bylo pod ruskou nadvládou.

Dalším velkým problémem je koncentrace obyvatel. V průběhu velmi silného rusifikačního tlaku docházelo k usídlování nově příchozího ruského obyvatelstva v rozsáhlých málo zalidněných oblastech. Proto je dnes řada východních regionů Estonska osídlena ve většině Rusy.¹² Obě skupiny jsou tak poměrně izolované a možnost kontaktu mezi nimi je mnohem složitější, než by tomu bylo v případě většího rozprostření Rusů v celém Estonsku.

Výrazným problémem sblížení obou skupin a kontaktu mezi nimi je jazyk. Ugrofinská estonština je pro velké množství Rusů jen těžko zvládnutelná, i když je nutná, neboť je například základním předpokladem studia na vysokých školách. Dnešní mladá generace Rusů však již mluví estonsky. Estonsky se vyučuje na školách, výjimkou jsou pouze ruské školy, kde se však estonština vyučuje jako cizí jazyk. Ruština se v kontaktu Estonců a Rusů užívá spíše zřídka, a to i přesto, že ji ovládají prakticky všichni obyvatelé Estonska starší 20 – 25 let. I tak je ale dnes situace lepší, než před několika lety. Estonské obyvatelstvo si uvědomilo, že estonští Rusové jsou jejich spoluobčany a začalo jim vycházet alespoň částečně vstříc.

Kromě jazykového problému je rozdělujícím prvkem společnosti i národní mentalita. Estonci jsou svou povahou spíše severský národ. Jsou velice uzavření, málo komunikativní a snaží se chránit si své soukromí. Rusové jsou naopak velice společenší a kontaktní lidé. Rozdílný životní styl proto může u některých obyvatel působit negativně na jejich mínění.

Většina Rusů touží po tom, aby je většinová společnost akceptovala a chce žít v Estonsku, které je pro ně jejich vlastí. Zároveň si však chce udržet svou kulturu i jazyk

---

¹² Příkladem je i město Narva na hranici s Ruskem, kde je 96% obyvatel ruského původu

a částečně se brání estonizaci. Rusové v současnosti, možná více než v minulém období, lpí na svých národních tradicích i kultuře a snaží se ji pro sebe zachovat také do budoucna. Pořádají různé společenské akce, dětské tábory pro ruské děti a se zájmem sledují ruskou kulturní scénu.

Estonský národ se snad již v současnosti chová k rusky mluvícímu obyvatelstvu vstřícněji než dříve. V tomto případě bych ráda použila výrok Karla Zemana¹³:

“V budoucnu, doufejme, dojde k zacelení ran, které způsobily vzájemně způsobené křivdy. Nikde na světě není soužití dvou nebo více národů v jednom státě jednoduché, ale pokud Estonsko dosáhne lepší životní úrovně, ke které směřuje, může být většina problémů v komunikaci mezi národy zatlačena na vedlejší kolej.”

6.2 Pobaltí a severské státy

Po prvním osamostatnění Estonska v roce 1918, při nástupu rudoarmějců, odesílala své dobrovolníky na pomoc Estonsku nejen Británie, ale také i severští sousedé. Od roku 1918 přišlo 20 000 Finů a ze Švédska dorazilo 200 dobrovolníků s 18 důstojníky a 178 vojáky.¹⁴ Švédsko poskytlo pomoc i jiným způsobem. Například v roce 1923 posílalo do všech pobaltských států zemědělské stroje a peníze. Pomoc přišla i od švédských a finských vědců, kteří přispěli k lepší organizaci práce a výuky na pobaltských univerzitách. Později, při okupaci pobaltských republik Sovětským svazem, uteklo do Švédska okolo 25 000 Estonců, 5000 Lotyšů a 500 Litevců. Ve Švédsku tito pobaltští uprchlíci byli jak morálně, tak i finančně podpořeni. Přestože Švédsko vzápětí uznalo sovětskou okupaci, Dánsko, Norsko a Island nikdy neuznaly sovětskou anexi pobaltských států a pomohly lidem obsazených států nejen nalézt úkryt, ale také zřídit pobaltské kulturní a vzdělávací instituce, které podporovaly emigranty v jejich úsilí pomáhat domovským krajinám.

Hned na začátku 90. let mohly Pobaltí přijmout podporu od severských států. Jako příklad můžeme uvést situaci při sovětské vojenské intervenci v Pobaltí v lednu 1991. Reakce v severských zemích byla silná. Všech pět států vystoupilo s protestem

---

¹³ Karel Zeman - student regionální geografie, slovenistiky a polonistiky na FF UK

¹⁴ zdroj: <http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=224>

proti sovětské vládě. Severská rada podpořila pobaltské státy výzvou, aby sovětská strana nepoužívala sílu a začala s jednáním.

Rozhodující úlohu při přípravě integrace pobaltských států do EU hrála podpora dánská, finská a švédská. To ovšem vyžadovalo kooperaci na straně severských států. V tomto smyslu byly pobaltské republiky pro severské státy unifikujícím tématem, který jim napomohl vytvořit novou severskou identitu.

Pobaltské republiky spojuje se severskými státy (a zejména se Švédskem) tragická událost, kterou má svět ještě v živé paměti. V noci dne 28. září 1994 klesl do hlubin Baltského moře estonský trajekt Estonia a při této události zahynulo 852 cestujících, mezi nimiž byla většina Švédů. K nehodě došlo cestou z Tallinu do Stockholmu jižně od finského ostrova Utö a přežilo ji pouze 137 lidí. Šlo o největší námořní katastrofu civilní lodi od dob Titaniku a protože příčina tohoto neštěstí nebyla nikdy plně objasněna, vedlo to k mnoha pozdějším spekulacím.

Severské listy roku 1999¹⁵ zveřejnily verzi, podle níž loď tajně sloužila transportům vojenského materiálu do Švédska, což však úřady vždy popíraly. Podle slov Svena Petera Ohlssona, zástupce ředitele švédské celní správy, byla skutečnou příčinou havárie lodi velká bouře, do které loď prý vjela v plné rychlosti. Důkazy o tom, že by se právě tu noc na Estonii nacházel vojenský materiál neexistují, ale přesto se mezi švédskými i mezinárodními odborníky v poslední době čím dál více ozývají hlasy, aby byly příčiny ztroskotání Estonie konečně vyjasněny.

---

¹⁵ <http://www.severskelisty.cz/noviny/uda0084.htm>

7. Spolupráce pobaltských republik

zdroj:www.christusrex.org

Litva, Lotyšsko, Estonsko

Přestože si pobaltské státy vytyčily společně řadu úkolů, výsledky nebyly valné. Spolupráce stagnovala hlavně od roku 1991. V první řadě k tomu přispěly chybějící finance a technické vybavení. Přidaly se i radikální změny v srpnu 1991, po puči v Moskvě. Tyto státy získaly příležitost k rychlému osamostatnění, která zaskočila i je samotné. Nyní se tři pobaltské národy musely soustředit na proces získání státní suverenity, a proto se záležitosti spojené s myšlenkou vzájemné

spolupráce ještě tentýž rok prakticky zastavily.

Cíle a zájmy Estonska, Lotyšska a Litvy jsou obdobné. Navíc byla spolupráce důležitým předpokladem integrace do EU a transatlantických struktur. Pobaltský region dnes buduje svou pozici. Klade důraz na infrastrukturu, obchod, komunikaci, transportní síť, energetické zásobování, životní prostředí a v neposlední řadě na vybudování kvalitního a fungujícího trhu práce.

Podle slov Iivi Zájedové¹⁶ se pobaltské republiky „staly regionálně významnou geopolitickou jednotkou, která má stabilizující vliv na hraničním území mezi EU / NATO a Ruskem, a jsou dnes velmi nadějnými aspiranty pro začlenění se do euroatlantických ekonomických a obranných společenství.“

7.1 Spolupráce pobaltských států od roku 1988

Pobaltské státy získaly historické poučení z toho, k jakým katastrofálním následkům může vést malá ochota spolupracovat. Možná proto už v roce 1989, v období

¹⁶ Iivi Zájedová vystudovala politologii na Institutu politologických studií FSV UK a dokončuje doktorandské studium na IPS. Pracovala na velvyslanectví České republiky v Tallinu. V současné době přednáší na Tallinské univerzitě. Je předsedkyní Česko-estonského klubu v Praze.

obnovené nezávislosti svých států, zasedly lidové fronty těchto tří národů za jednací stůl.

Poprvé po druhé světové válce byla spolupráce mezi třemi vedoucími pobaltskými činiteli na začátku procesu osvobození v září 1988. Tehdy byly přijaty takzvané „Hlavní koordinační principy“. V „Principech“ byla mimo jiné uvedena také idea samostatné pobaltské měny. Spolupráce mezi pobaltskými republikami zesílila v roce 1988.

Ve dnech 13. a 14. května 1989 se konalo v Tallinnu setkání Národních front Estonska, Lotyšska a litevského Sajudise, které se stalo základem koordinované spolupráce těchto hnutí. Zde byly definovány hlavní společné cíle a možnosti. Rozhodlo se o vytvoření Pobaltského shromáždění, které bylo na základě parity oprávněno koordinovat aktivity daných hnutí. Společně bylo vydáno prohlášení vyzývající k obnovení Pobaltské dohody a k vytvoření Pobaltské rady.

7.2 Spolupráce v oblasti školství a kultury

Litva, Lotyšsko a Estonsko představují svou kulturu skrze společné projekty i mimo Pobaltí. Dávají přitom přednost prohlubování spolupráce se severskými státy a především se Severskou radou ministrů. Jednou z nejúspěšnějších společných akcí bylo 10. výročí pobaltského řetězu v srpnu 1999.

V oblasti školství je zde snaha vytvořit společný prostor pro základní, střední a profesní vzdělání. Připravují se také smlouvy pro uznání vysokoškolského vzdělání a titulů. Ve spolupráci se Severskou radou ministrů se připravují mimo kulturních projektů také projekty vzdělávací, jako například vytvoření společného vysokoškolského prostoru.

Spolupráce se promítá i v kulturních aktivitách. Všechny pobaltské státy se každoročně prezentují v sousedních zemích na folklorních a pěveckých festivalech, což je tradice, která se udržuje již od druhé poloviny 19. století. V roce 2001 se vydařil také kulturní festival v severských zemích.

8. Vnitropolitická charakteristika

8.1 Litva

8.1.1 Stručná charakteristika politického systému

Litva je demokratická republika s jednokomorovým parlamentem, zvaným *Seimas*, který má 141 poslanců, volených na období 4 let. Hlavním úkolem parlamentu je ústavodárná a zákonodárná činnost a má některé nezanedbatelné kreativní kompetence (jmenuje šéfa státní kontroly, šéfa centrální banky, soudce ústavního a nejvyššího soudu).

Litevskou hlavou státu je prezident, který je volen v přímých a všeobecných volbách a jeho volební období je pětileté s možností jednoho znovuzvolení. Prezident také funguje jako vrchní velitel ozbrojených sil. Premiéra jmenuje a odvolává prezident, ale pouze se souhlasem parlamentu. Ministry jmenuje a odvolává prezident na návrh premiéra. Prezident také jmenuje jiné vysoké státní úředníky a soudce ústavního a nejvyššího soudu. Disponuje dále, a to je velmi důležité, reálnou výkonnou mocí, zejména v zahraniční politice.

Ústavní soud (*Konstitucinis Teismas*) se skládá z devíti soudců jmenovaných parlamentem na dobu devíti let, a to bez možnosti znovuzvolení. Tři z nich jsou jmenováni na návrh prezidenta, tři na návrh předsedy parlamentu a tři na návrh předsedy nejvyššího soudu. Každé tři roky je obměňována třetina jeho složení. Ústavní soud dohlíží na ústavnost zákonů a mezinárodních smluv a na ústavnost a zákonnost všech ostatních právních aktů. Dále rozhoduje o stížnostech proti průběhu parlamentních a prezidentských voleb a ve věci ústavní odpovědnosti státních činitelů.

8.1.2 Politické strany v Litvě

Od parlamentních voleb v roce 1992 tvoří litevský stranický systém více politických stran (v parlamentu se vždy nacházelo více jak 10 politických stran). Je dále značně proměnlivý, což je ovšem charakteristický rys většiny středoevropských a východoevropských stranických systémů. Od počátku se vyznačuje střídáním levice

a pravice u moci. Parlamentní volby v roce 1992 vyhrála postkomunistická levice (Litevská demokratická strana práce, LDDP), v roce 1996 zvítězilo pravicové uskupení Vlastenecký svaz - Litevští konzervativci (TS, LK). Konečně, parlamentní volby v roce 2000 se nesly ve znamení vítězství levicové Sociálně demokratické koalice (skládající se především z LDDP a Litevské sociálně demokratické strany (LSDP), které se v roce 2001 sloučily do jedné silné strany s názvem Sociálně demokratická).

Rozdělení 141 křesel v novém Seimu je tedy následující:

Strana práce	39 křesel
Konzervativci	25 křesel
Sociální demokracie	20 křesel
Liberální a středová unie	18 křesel
Nový svaz (Soc. liberálové)	11 křesel
Liberálně demokratická strana	10 křesel
Unie farmářů a strany nové demokracie	10 křesel
Nezávislí poslanci	6 křesel
Volební akce litevských Poláků	2 křesla

8.1.3 Hlava státu

Hlavou státu je Artūras Paulauskas, který vystřídal ve funkci Rolandase Paksase.

Jak uvedl zdroj¹⁷, v březnu 2004 ústavní soud obvinil Paksase z toho, že prý nelegálně zajistil litevské občanství ruskému podnikateli Juriji Borisovovi, který udržuje styky s ruskou mafií. Za odměnu mu Borisov financoval prezidentskou kampaň ve výši 400 000 USD. Litevský prezident Paksas byl také obviněn, že zneužil svoji funkci k ovlivnění

Rolandas Paksas svou vinu popírá
<http://www.bbc.co.uk/>

¹⁷ zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/duben-2004/litevsky-prezident-odvolan-pres-proces/1001094/14686/>

obchodních smluv. Ve své obhajovací řeči uvedl, že mírné chyby, kterých se dopustil "nestojí za odvolání", a že se "necítí vinen". Odvolání je "odvetou za jeho úsilí bojovat proti korupci v zemi".

8.2 Lotyšsko

8.2.1 Politické zřízení Lotyšska

Státním systémem Lotyšska je parlamentní demokracie v čele s prezidentem, kterého volí parlament.

Parlament (Saeima) je jednokomorový, má 100 členů, kteří jsou od voleb do 7. Saeimy voleni na čtyřleté volební období. Saeima jmenuje také kabinet ministrů a předsedu vlády, který je výkonnou mocí v zemi.

8.2.2 Parlamentní politické strany v Lotyšsku

vládní

Nový čas (26) je největší opoziční stranou. Jejím cílem je boj proti korupci a šedé ekonomice, integrace společnosti, úspěšné působení Lotyšska v euroatlantických strukturách.

Lidová strana (disponuje 20 křesly v parlamentu) je pravicově konzervativní, klade důraz na pragmatičnost. K programovým prioritám patří podpora podnikání, rozvoj informační společnosti.

Lotyšská první strana (14) byla založena v roce 2002 z iniciativy několika evangelických farářů, je pravicová a orientována podobně jako ostatní vládní strany – podporuje lotyštinu, rozvoj regionů, rovnoprávnost Lotyšska v EU a NATO. Je spojována s napojením na vlivné ekonomické skupiny.

Svaz rolníků a zelených (12) vznikl sloučením dvou stran těsně před volbami, je pravicovou stranou, podporuje integraci Lotyšska do EU a NATO. Mezi priority patří

podpora lotyštiny jako státního jazyka, zlepšení sociálního systému a všestranný rozvoj venkova.

Opoziční strany

Strana lidového souladu (9) je levicově liberální strana, hlavními cíli jsou integrace občanů jiné národnosti

Za vlast a svobodu/Lotyšské hnutí národní nezávislosti (7). Strana vznikla r. 1997 sloučením hnutí Za vlast a svobodu a Národního hnutí za nezávislost Lotyšska. Je nacionalisticky a protikomunisticky zaměřená, prosazuje udržení lotyšského jazyka a lotyšské národní identity.

Za lidská práva ve sjednoceném Lotyšsku (6) je spojením hnutí Rovnost a malých levicových hnutí. Jde o levicovou stranu, některými aspekty se blíží krajní levici. Mezi jejími představiteli jsou bývalí komunisté.

Lotyšská socialistická strana (5) je programově podobná levicovým postkomunistickým stranám zemí střední a východní Evropy.

8.2.3 Prezident

Prezident je volen na čtyři roky, funkci může vykonávat maximálně dvě volební období. V současnosti stojí v čele Lotyšské republiky prezidentka Vaira Vīke-Freiberga, která byla znovuzvolena do funkce v červnu 2003.

Je bývalou občankou Kanady, kam emigrovala koncem 2. světové války a vrátila se teprve v roce 1998. Pro Viekovou hlasovalo 53 poslanců. Vieková je bezpartijní, má podporu pravicové strany Vlast a svoboda, Lidové strany a sociální demokracie. Od návratu do vlasti přednáší na Lotyšském institutu v Rize. Chce udržovat přátelské vztahy s Ruskem, neboť polovina obyvatel Lotyšska považuje ruštinu za svou mateřštinu. Sama však rusky neumí.

zdroj: www.president.lv

8.3 Estonsko

8.3.1 Politická struktura

Estonsko je demokratická republika s jednokomorovým parlamentem (nejvyšší zákonodárný orgán), zvaném Riigikogu, který má 101 poslanců volených na období 4 let.

Estonskou hlavou státu je prezident, který je volen na 5 let (jedna osoba může být prezidentem nanejvýš ve dvou po sobě následujících funkčních obdobích). Vládu sestavuje premiér jmenovaný prezidentem. Počet ministrů není pevně dán, např. v roce 2005 měl kabinet 15 členů. Vláda je jmenována prezidentem poté, co byla schválena parlamentem.

Nejvyšší soudní instancí je Národní soud (Riigikohus) s 19 soudci. Předseda soudu je nominován prezidentem a schvalován parlamentem. Zbylé soudce pak nominuje předseda soudu, nicméně k jejich potvrzení ve funkci je opět potřeba schválení parlamentem.

Estonská budova parlamentu v Tallinnu
<http://estonsko.navajo.cz/>

8.3.2 Přehled politických stran v Estonsku

Keskerakond (Strana středu)

- dosud největší estonská politická strana, program strany je formulován centristicky s levicovými a populistickými prvky

Reformierakond (Reformní strana)

- program je zaměřen v duchu ekonomického liberalismu. Reformní strana je členem vládní koalice, která je u moci od dubna 2005.

Res Publica

- je nová strana (ustavena v roce 2002 na základě dříve existujícího politického sdružení). Strana se orientuje centristicko-pravicově jako liberální strana usilující o „vyšší politickou kulturu“.

Isamaaliit (Vlastenecká unie)

- její politika má liberální, křesťanské a národní prvky

Sotsiaaldemokraatlik Erakond (Sociálnědemokratická strana)

- program této strany je sociálnědemokratický

Rahvaliid (Lidová unie)

- strana má některé národně konzervativní a také sociální prvky programu. Je to především strana estonského zemědělského venkova.

8.3.3 Představitel státu

Arnold Rüütel - prezident Estonské republiky na léta 2001-2006. Nové volby se budou konat v září 2006.

9. Hospodářství

9.1 Litva

Přestože v letech 2000 – 2004 výrazně vzrostl HDP na obyvatele (z 3,5 tis. € na 5,2 tis. €), Litva patří v tomto ukazateli stále mezi nejchudší členy EU¹⁸ a je největším příjemcem ekonomické pomoci Evropské unie v přepočtu na jednoho obyvatele, protože se sovětská vláda nesmazatelně podepsala na ekonomické situaci země. Zemědělství je tradičně zaměřeno na produkci mléka, masa a brambor. Díky odvodňování (meliorace) bažin se rozšiřuje orná půda a začíná se pěstovat obilí a zelenina. Stát se proslavil těžbou jantaru, což je zkamenělá stromová pryskyřice, v níž můžeme objevit i hmyz, který v pryskyřici uvízl. Naleziště jsou u pobřeží Baltského moře. Na území státu jsou rozlehlé lesy, které slouží jako surovina na výrobu papíru a nábytku.

Hlavním obchodním partnerem Litvy je EU. Obchodní výměna s EU představuje 48% celkového zahraničního obchodu Litvy. Dalšími důležitými obchodními partnery Litvy jsou SNS, Německo, Rusko a Lotyšsko.

Předními *dovozními komoditami* Litvy jsou minerální výrobky (surová ropa, plyn, palivo, suroviny) – 25,8%, stroje, mechanické a elektrické přístroje - 17%, vozidla a dopravní zařízení - 11,9%. V roce 2005 vytvořil dovoz následující pořadí zemí: Rusko 28,2%, Německo 15,3%, Polsko 8,3% a Lotyšsko 3,8%. Z EU směřuje do Litvy 58,8% veškerého dovozu, ze SNS 31,6%.

Mezi hlavní *vývozní komodity* Litvy patří polotovary, minerály, potraviny, textil, chemikálie a dřevo. V roce 2005 došlo k prudkému nárůstu exportu do Ruska. Za prvních deset měsíců roku 2005 dosáhl vývoz do Ruska 10,5% veškerého vývozu, do Lotyšska 10,1%, do Německa směřovalo za toto období 9,5%, Francie 7,2% a Estonska 5,8%. EU se podílí na veškerých vývozech 66,3%, SNS 17,7%.

¹⁸ Tento údaj je pro srovnání ve vybraných zemích v tisících € následující: Dánsko a Irsko 36, Německo 26,4, EU 15 - 22,3, Česko 8,4, Maďarsko 7,9, Slovensko 6,2. Za Litvou jsou již jen Polsko – 5,1 a Lotyšsko – 4,8.
Zdroj: www.businessinfo.cz/cz/clanky/litva/hospodarstvi-litvy-ze-zorneho-uhlu/ (25.5.05)

Dovoz a vývoz v roce 2004¹⁹

Ačkoliv roste vývoz a dovoz, obchod se zbožím investičního charakteru stagnuje. Největší pohyb byl zaznamenán u ropy a ropných výrobků vzhledem k tomu, že rafinérie Mažeikiu nafta dovezla o 25,8% ropy více. Její vývoz se zvětšil o 50,1%. Dovoz pohonných hmot do Litvy je zanedbatelný, v roce 2004 činil jen 5 miliónů Lt. Největší růst ve vývozu (+91,7%) i dovozu (+72,1%) zaznamenala ocel a další kovy. V celkovém litevském vývozu i dovozu však tyto komodity hrají malou roli (vývoz 1,9%, dovoz 3%).

V roce 2004 se vyvezlo potravin, živých zvířat i živočišných produktů více o 43,4%, vývoz činil 1,1 miliard Lt, z toho mléko a mléčné výrobky činily 781,5 miliónů Lt. Nárůst oproti předchozímu roku o 43,4% je způsoben především tím, že řada mlékáren získala povolení k vývozu do Ruska. Export výrobků chemického průmyslu činil 1,1 miliard Lt, jde o meziroční nárůst o 31,9%. Export strojů, elektropřístrojů a elektroniky vzrostl meziročně o 39% a dosáhl výše 3,261 miliard Lt.

Za prvních deset měsíců roku 2005 vývoz minerálních výrobků (především vývoz z rafinérie Mažeikiu Nafta) činil 27,3% veškerého vývozu, stroje a elektrické přístroje 12%, textil 9,6%.

9.2 Lotyšsko

Lotyšsko je průmyslově - zemědělský stát. V rámci SSSR se jednalo o druhou nejvyspělejší republiku (po Estonsku), 50% HDP tvořila průmyslová výroba.

Nerostné bohatství je velmi omezené - těží se pouze rašelina. Hlavní průmyslová odvětví jsou: strojírenský, elektrotechnický, chemický, textilní, dřevozpracující, potravinářský průmysl a průmysl stavebních hmot.

Převážná část elektrické energie pochází z tepelných elektráren, významné jsou ale i vodní elektrárny a zanedbatelný je dovoz elektřiny. Lotyšsko má kvalitní silniční i železniční infrastrukturu. Významná je tranzitní kontejnerová přeprava. Stoupá význam cestovního ruchu.

---

¹⁹ viz graf-příloha č. 1

V zemědělství převažuje živočišná výroba - chová se skot a prasata. Pěstuje se obilí (ječmen, žito), brambory, cukrová řepa a zelenina. Důležitý je rybolov.

Hlavními obchodními partnery pro export jsou Německo 15,8%, Litva 12,6%, Rusko 6,9% a Bělorusko 5,8%, pro import Rusko 20,4%, Německo 16,5%, Dánsko 3,8%, Bělorusko 2,2% a Litva.

Typickými regionálními produkty jsou černý chléb, sýry, pivo a řížský černý balzám (Riga Black Balsam), dále vlněné oblečení (pestré svetry, šály, rukavice), produkty ze lnu a výrobky z kůže, jantar.

Přibližně 70% výroby jde na export, především do zemí EU. V posledních letech stále rostou vývozy do Ruska, Litvy a Estonska. Strojírenství a kovovýroba (okolo čtvrtiny přidané hodnoty) rovněž vyváží kolem 70% produkce. V poslední době silně expanduje i elektrotechnika, elektronika, IT a telekomunikace, farmaceutika a biotechnologie, i když opravdový boom mají tyto sektory ještě před sebou. Za zmínku stojí i transitní služby a logistika, pro které má země příznivé geografické podmínky a již existující infrastrukturu.

9.3 Estonsko

Estonské hospodářství je poznamenáno čtyřicetiletou centrálně plánovanou ekonomikou. Přesto se stalo nejvýkonnější ekonomikou ze všech bývalých sovětských republik. Estonské hospodářství je založeno převážně na službách, významný je zejména sektor informačních technologií, telekomunikace a bankovníctví. Základem se stala těžba nerostných surovin. Je druhým největším producentem světa hořlavé břidlice, která slouží jako palivo pro velké tepelné elektrárny a jako surovina pro chemický průmysl. Má rozvinutý elektrotechnický a dřevařský průmysl. Za éry Sovětského svazu se výrazně zmenšily plochy lesů, proto dnes probíhá intenzivní zalesňování. Jedním z nejúspěšnějších estonských průmyslových podniků je dlouhodobě firma Elcoteq, zabývající se kompletací mobilních telefonů pro finskou Nokii. Jeho úspěch naznačuje, jaká výroba má v Estonsku šanci - nenáročná na suroviny, využívající kvalifikované síly, spojená s IT a ekonomicky napojená na Skandinávii.

Významnou roli hraje též rybolov. Rychlý růst estonského hospodářství je podporován přísunem kapitálu ze skandinávských zemí. Přes estonské přístavy prochází i významná část ruského zahraničního obchodu, mimo jiné i ruská ropa.

V zemědělství dominuje chov skotu (mléko) a prasat. Pěstují se zejména krmné obiloviny (ječmen, žito, oves) a brambory.

Estonsko má dobře vyvinutou komunikační síť. Internet využívají všechny školy a téměř 30% obyvatelstva. Prioritou státu se stalo vzdělávání občanů. Téměř neexistuje analfabetismus. Za doby Sovětského svazu se říkalo Estonsku „hlava Ruska“. Typickými regionálními produkty jsou výrobky ze dřeva, sportovní obuv, vodka, pivo a mobilní telefony. Důležitými obchodními partnery Estonska jsou Finsko, Švédsko a Rusko.

Hlavními *dovozními komoditami* Estonska jsou stroje a zařízení, dopravní prostředky, potraviny, textil.

Mezi hlavní *vývozní komodity* Estonska patří stroje a zařízení, textil, výrobky ze dřeva a chemické výrobky.

9.4 Ekonomická a obchodní spolupráce Pobaltí s ČR

Litva

Těžištěm hospodářské spolupráce je vzájemný obchod. Obchod s Litvou má větší obrat než s Lotyšskem a Estonskem dohromady a má neustále vzrůstající tendenci.

Tradice vzájemného obchodu jsou dlouhodobé. Již mezi světovými válkami byly obchodní styky mezi Litvou a tehdejším Československem čilé. V dobách Sovětského svazu bylo Československo významným dodavatelem strojů, zařízení i spotřebního zboží.

Podporou obchodu se zabývá jednak velvyslanectví ČR ve Vilniusu a dále kancelář agentury na podporu obchodu CzechTrade, která působí ve Vilniusu od prosince 2001.

Zahraniční obchod LT - ČR (mil. USD)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	1.-8. 2004
Vývoz do LT	57,3	85,9	106,5	106,7	95,3	106,4	125,9	149,9	212,1	157,7
Dovoz z LT	7,4	8,1	6,5	9,2	15,3	19,8	19,8	27,7	32,9	28,9
Obrat	64,7	94,0	113,0	115,9	110,6	126,2	145,7	177,6	245	186,6
Bilance	49,9	77,8	99,9	97,5	80,0	86,6	106,1	122,1	179,2	128,8

Zdroj: CS ČR

Vývoz do Litvy se v roce 2003 podílel na celkových českých vývozech 0,43%. Dovoz z Litvy do ČR činil ve stejném období jen 0,06% celkových českých dovozů.

Hlavní vývozní komodity ČR: osobní automobily, sanitární technika, bytová chemie, elektrické domácí spotřebiče, kuchyňský nábytek, sklo a keramika, topné kotle a radiátory, nářadí, malé vodní elektrárny, oděvy, nádobí a kuchyňské potřeby.

Hlavní dovozní komodity ČR: ledničky, chemické suroviny, textilní tkaniny a příze, nábytek a další výrobky ze dřeva.

Lotyšsko

V poslední době se začínají do vzájemných ekonomických vztahů mezi Českou republikou a Lotyšskem prosazovat i další formy spolupráce. Příkladem může být například projekt trojstranné spolupráce mezi partnery z Lotyšska, Ruska a České republiky na společném vývoji, výrobě a prodeji malého nákladního vozu, který by měl být montován v Lotyšsku.

Dalším je zájem společnosti Hennich Industrietechnik ČR dodávat širokou škálu nakládacích zařízení (splňujících ekologické normy EU) a vhodných zejména pro lotyšské přístavy, s perspektivní možností přenést část výroby z ČR do Lotyšska.

Konečně i záměr firmy Morfico dodávat do Lotyšska (a výhledově zde i montovat) prefabrikované domky s možností dodávek do sousedních zemí tuto novou

tendenci potvrzuje. Tato situace je výsledkem aktivní práce českých firem na lotyšském trhu, na níž se podílí i agentura CzechTrade, která má v Rize svou kancelář.

Nejvýznamnějšími z hlediska lotyšské ekonomiky, a tedy i nejperspektivnějšími pro naše exportéry, jsou odvětví jako tranzitní doprava, těžba a zpracování dřeva, potravinářská a textilní výroba. Lotyšsku se stále ještě nedostává dostatečného množství zahraničních investic, nových technologií a obnovy zastaralých výrobních zařízení.

Dobře se dařilo českým podnikům např. v obnově několika lotyšských pivovarů, české firmy mají vynikající renomé ve stavbě malých elektráren či kogeneračních jednotek. V poslední době je zaznamenán zvyšující se prodej automobilů Škoda, českého piva (v lotyšských obchodech je možné koupit Budvar, Krušovice, Staropramen a Starobrno), i kuchyňského a drogistického zboží české produkce.

Poptávka je zaměřena jednak na tradiční české výrobky známé již z dřívějších dob, ale jsou hledány i nové obchodní kontakty. Klasickými českými výrobky jsou například obuv, sklo, pivo, některé stroje či dopravní prostředky. České výrobky jsou vyhledávány jako kvalitní a cenově příznivější než západní zboží. V tomto případě se jedná hlavně o strojní zařízení a technologie, se kterými měl zájemce možnost se seznámit prostřednictvím prospektů či výstav. Zájem je o potravinářské a obalové technologie, z větší části pro výrobu malých objemů.

Hlavními položkami českého vývozu jsou stroje a přepravní zařízení, tržní výrobky a chemikálie. V oblasti českého dovozu dominují tržní výrobky, potraviny, živá zvířata a průmyslové spotřební zboží.²⁰

Estonsko

Estonský trh je nejotevřenějším místem v Evropě, kde se střetává domácí i zahraniční konkurence. Estonská klientela preferuje co nejpřímější obchodní vztahy. Nejméně komplikované obchodní vztahy jsou, podle informací našich firem, s velkoobchody a s firmami se zahraničním kapitálem, které přistoupí na platbu předem.

Pro české exportéry je estonský trh perspektivním odvětvím. Žádaným výrobkem jsou osobní automobily Škoda. V Estonsku je prodávají již dva místní

---

²⁰ viz graf - příloha č.2

dealeři. Škodovky zde však často fungují jako firemní auta. Osobní auto je předmětem vlastní prezentace v daleko větší míře než v ČR a Estonci proto často kupují drahé, silné vozy vyšší třídy. Tradičně se v Estonsku prodává české pivo (druhé nejúspěšnější mezi dovoзовými hned po finském), trvanlivé potravinářské výrobky jako oplatky, a dále sklo.

Hlavními položkami českého vývozu jsou potraviny a živá zvířata, stroje a přepravní zařízení, chemikálie a tabák.

Mezi hlavní položky českého dovozu patří různé průmyslové výrobky, rovněž stroje a přepravní materiály, chemikálie a surové materiály.

9.4.1 Český vývoz do pobaltských zemí

Český vývoz do tří pobaltských zemí, Litvy, Lotyšska a Estonska, zaznamenal v posledních letech razantní vzestup. Zvyšování obchodního obrátu napomohl i vstup těchto zemí a Česka do EU. Současně se ukazuje, že export do této oblasti nepředstavuje jen několik tradičních komodit, nýbrž je celým spektrem nejrozličnějších produktů. Zatímco pro exportéry je zajímavý litevský a estonský trh v oblasti potravinářského průmyslu, stavebnictví a dopravní technikou, tak Lotyšsko vyniká v oblasti dřevařství a v elektrotechnickém průmyslu.

Přestože jde o trh nevelký, díky geografické poloze jako spojnice hlavních obchodních cest je potenciálním odrazovým můstkem do Ruska a do dalších baltských oblastí. Celá oblast kolem Baltského moře, zahrnující pobaltské země, Polsko, Německo a velkou část Ruska, představuje významný trh čítající 110 miliónů obyvatel.

10. Závěr

Po prozkoumání současného vývoje v pobaltských republikách jsem došla k závěru, že v mnoha ohledech mají všechny tři státy hodně společného. Je to především společná historie včetně pohnutých dějin ve dvacátém století a v neposlední řadě i neslavné komunistické dědictví, s nímž se tyto republiky musely po obnovení samostatnosti vyrovnat a ještě po řadu let budou vyrovnávat. Zároveň ale všechny tři tyto státy spojují i některé optimističtější pohledy do budoucnosti, především směřování do evropských politických a bezpečnostních struktur. Svědčí o tom již zmíněná „baltská cesta“, kde ukázaly pobaltské státy svou soudržnost.

Přesto však existují i některé rozdíly. Patří k nim zejména postoje a vztahy k jednotlivým evropským státům. Už při letmém srovnání vztahů Pobaltí k severským státům a Rusku je zřejmé, že vztahy k severským státům jsou založeny na bázi přátelství a vzájemné důvěry, zatímco vztahy k Rusku jsou dnes spíše obchodně pragmatické. I vztah pobaltských zemí k Rusku nebyl vždy jednoznačný, např. Litva se pravidelně účastnila ve středověku všech protiruských koalicí, počínaje Tatary a konče Poláky. Hlavní příčinou dnešního otažitého vztahu k Rusku je samozřejmě složitá ruská historie a někdejší trvalá snaha po expanzi Ruska do okolních států, což důvěrně poznaly i pobaltské státy. Toto porušování Pobaltí začalo probíhat už v 18. století a zejména v Estonsku zanechalo neblahé dědictví. Zatímco například v Litvě dnes žije jen 8% ruské populace, v Estonsku a Lotyšsku je podíl ruského obyvatelstva mnohem vyšší (v Estonsku až 30%). To jistě nepřispívá ke klidnému soužití. Rusifikace se projevila v mnoha sférách, ať už to byl ruský jazyk nebo koncentrace ruského obyvatelstva v některých oblastech. Ve srovnání s Estonskem i Lotyšskem je na tom v těchto oblastech Litva nejlépe – získala nezávislost jako první, ale zároveň se i velmi vstřícně staví k získávání občanství pro ruské obyvatelstvo. Následně se také Estonsko pokusilo ze všech sil zbavit se závislosti na Rusku. Že se to daří, dosvědčuje estonský trh, který se už téměř zcela odpoutal od Ruska a také skutečnost, že Estonsko bylo jako jediná pobaltská republika zařazeno do první vlny kandidátských zemí o vstup do EU.

Také nynější vztahy mezi pobaltskými státy a Českou republikou se vyvíjí pozitivně. Všechny tyto státy se před vstupem do EU vzájemně intenzivně podporovaly a výsledkem těchto snah bylo v roce 2004 přijetí do EU. Pravděpodobnost přijetí byla rozhodně vyšší pro Českou republiku, než pro pobaltské státy, ale ty se rychle snažily

překonat stávající obtíže, obnovit demokracii i tržní hospodářství, nastartovat hospodářský růst, přivést do země zahraniční investory a znovu se vrátit do Evropy.

S tímto návratem do Evropy souvisí i kontakty českého národa a Pobaltí, které sahají ostatně i do hodně vzdálené minulosti. Vždyť už v létě roku 1410 vítězně bojovala bok po boku česká a litevská vojska u Grunwaldu proti Řádu německých rytířů. V časech předmnichovské patřila Litva jednomu z největších zákazníků československých zbrojovek a vyvážely se sem zejména tanky. V návaznosti na některé společné dějinné okamžiky si nyní už jen přejeme, aby kontakty České republiky a pobaltských států dosáhly vyšší úrovně, než tomu nyní je.

Materiál pro tuto práci jsem čerpala především z internetových stránek, protože při shromažďování podkladů jsem se setkala jen s nevelkým množstvím tištěných materiálů. Z vydaných knih jsem proto čerpala jen základní historické a geografické informace, přičemž i ty byly doplňovány z internetu. Informace o jednotlivých pobaltských republikách jsou tedy v některých případech nesourodé, nicméně i tak mám zato, že je zde obsažen dostatečný nástin základních informací o Pobaltí. Práce je tak vhodným doplňkovým materiálem nejen pro studenty příslušného bakalářského oboru, ale i pro všechny zájemce o nové životní reálie dnešního Pobaltí.

11. Seznam použité literatury a pramenů

Knižní publikace

Švankmajer, Milan a kol.: Dějiny Ruska, Praha 1995.

Všeobecná encyklopedie Diderot v osmi svazcích, Praha 1999.

Overy, R.: Rusové ve válce 1941 - 1945, Praha – Plzeň 2004.

Atlas světa, Praha 1984.

Časopisy a periodika

Horák, S. PhDr.: Studijní materiály pro posluchače Vyšší obchodně-podnikatelské školy, Praha 2006.

Hospodářské noviny, příloha Exportér, exporter.ihned.cz, 17.3.2005)

Internetové prameny

http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/g_s_ter_svec.htm

Litva

<http://www.kdk.cz/mk/eu/litva.htm>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Litva>

<http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=224>

<http://www.li.lv/old/cz/dejiny.htm#ruskou>

<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=726>

<http://www.navychod.cz/?req=article&id=19>

http://euroasia.euweb.cz/4-2001_po_homolova.htm

<http://litva.navajo.cz/>

<http://www.mzv.cz/>

<http://www.euractiv.cz/cl/2/1510/Politicky-system-Litvy>

Lotyšsko:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Loty>

<http://www.lotyssko.unas.cz/>

<http://lotyssko.webz.cz/>

<http://www.mfa.gov.lv/cz/prague/vztahy-mezi-lotysskem-a-ceskou-republikou/ekonomicka-spoluprace/>

<http://www.mfa.gov.lv/cz/prague/vztahy-mezi-lotysskem-a-ceskou-republikou/kulturni-spoluprace/>

<http://www.mfa.gov.lv/cz/prague/vztahy-mezi-lotysskem-a-ceskou-republikou/politicka-spoluprace/>

<http://lotyssko.navajo.cz/>

<http://www.kdk.cz/mk/eu/lotyssko/lotyssko.htm>

<http://www.li.lv/old/cz/ruskou>

http://www.qplusq.cz/okm/clanek_vse.asp?issue=0&list=art&article=585

Estonsko:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Estonsko->

<http://www.kdk.cz/mk/eu/estonsko/estonsko.htm>

<http://www.mzv.cz/wwwo/?amb=102->

<http://vychod.unas.cz/info.php?id=hospo>

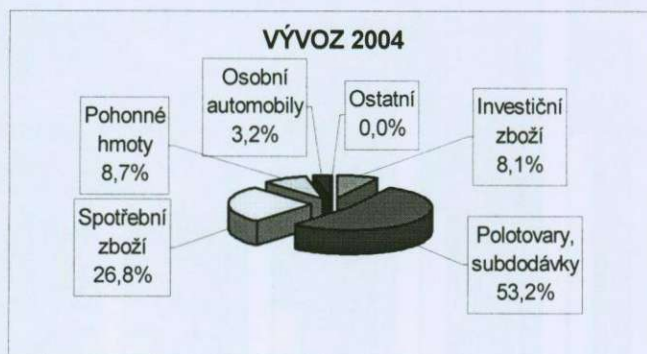
<http://estonsko.navajo.cz/>

<http://www2.euroskop.cz/data/index.php?>

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/estonsko-souhrnne-informace/1001297/>

12. Přílohy

příloha č.1

příloha č.2

